

İspanyol Basınında Çanakkale Savaşları

The Dardanelles Campaign in the Spanish Press

Mehmet GÜNDÜZ*

ÖZ

Dünya basını stratejik öneminden dolayı Çanakkale Cephesi'nde yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiştir. İspanyol basını da bu cephede yaşanan gelişmeleri okuyucularına aktarmıştır. İspanya Krallığı tarafsız bir ülke olsa da hem İspanyol kamuoyu hem de basınında İtilaf ve İttifak ayrımı bulunmaktaydı. Gazete ve dergilerin politik duruşları Çanakkale Savaşları'yla ilgili haberlere de yansımıştır. İspanyol basını hem İtilaf hem de İttifak Devletleri'yle ilgili haberler aktarmış fakat daha çok İtilaf Devletleri'nin haber kaynaklarını kullanmıştır. İspanyol basınının dış basın kaynakları yerine bizzat kendi muhabirleri aracılığıyla izlemesi İtilaf Devletleri'nin bölgeden çekildiği bir döneme denk gelmiştir. Bu çalışmada Çanakkale Cephesi'nde yaşanan gelişmelerin İspanyol basınına nasıl yansıdığı, basının olaylara nasıl yaklaştığı irdelenmiştir. Çalışma kapsamında İspanyol basınının ilgili dönemi incelenmiştir. Doküman analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada Çanakkale Savaşları'nın sebepleri, kara ve deniz savaşları ile tarafların başarıya ulaşmak için yaptıkları planlar incelenen temel konulardır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşları, İspanyol Basını, Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri

ABSTRACT

The world press closely followed the developments on the Çanakkale Front due to its strategic importance. The Spanish press also conveyed the developments on this front to its readers. Although the Kingdom of Spain was a neutral country, a distinction existed between the Entente and the Alliance both in the Spanish public and the press. The political stances of newspapers and magazines were also reflected in the news about the Dardanelles Campaign. The Spanish press reported news about both the Entente and the Central Powers, but mostly used the news sources from the Entente states. The fact that the Spanish press watched the war through its own reporters rather than from foreign media sources coincided with a period when the Entente had withdrawn from the region. This study examines how the developments in the Çanakkale Front were reflected in the Spanish press and how the press approached these events. The article examines

*Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.G. 0000-0002-4642-4189

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Mehmet Gündüz,
Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye
E-posta/E-mail: mehmetgunduzdr@gmail.com

Başvuru/Submitted: 18.03.2023
Revizyon Talebi/Revision Requested:
26.04.2023
Son Revizyon/Last Revision Received:
01.05.2023
Kabul/Accepted: 03.05.2023

Atıf/Citation: Gunduz, Mehmet. "İspanyol Basınında Çanakkale Savaşları" *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies*, 43 (2023): 43-77.
<https://doi.org/10.26650/YTA2023-1267400>

within its scope the relevant period of the Spanish press. This study uses the document analysis method to examine the main issues regarding the reasons for the Dardanelles Campaign and its land and sea battles, as well as the plans the parties made to achieve success.

Keywords: Dardanelles Campaign, Spanish press, World War I, Ottoman Empire, Allied (Entente) Powers

Extended Abstract

The Dardanelles have maintained their importance in world politics throughout history due to its strategic location along trade routes. In the 19th century when the Ottoman Empire had lost power, the Dardanelles frequently came to the fore. Aware that the rivalry between the European states which had started at the end of the 19th century was gradually heading toward war, the Ottoman Empire requested an alliance in this rivalry, first from England and then from France. However, once the empire received a negative response from both states, it had to approach Germany. The Ottoman Empire signed the Turkish-German Treaty on August 2, 1914 with the support of Austria in order to lift the isolation into which it had been pushed.

One of the most important fronts in World War I was the Dardanelles Front. Due to the events on the Gallipoli Peninsula having affected many countries in different ways, this place became one of the focal points of the war. Because of its strategic importance, many newspapers sent journalists to the region to inform their readers about the developments on the Dardanelles Front, with journalists from countries such as Germany, Austria-Hungary, Sweden, Denmark, the Netherlands, Spain, Bulgaria, and the USA coming to Türkiye.

During World War I, the approaches of the Spanish newspapers and magazines following the war on the Çanakkale Front changed according to their political stances. The Spanish press transmitted news directly from centers such as Istanbul, Athens, Berlin, Bordeaux, Bucharest, London, Moscow, Paris, and Rome, as well as from Ottoman, French, English, Greek, German, Italian, and Soviet newspapers. While the Entente forces were withdrawing from Çanakkale, the *ABC* newspaper reporter Jiariro Buceno from Spain came to Türkiye on January 3, 1916, and war reporter Enrique Dominguez Rodino came on January 10, 1916.

This study attempts to reveal how the Spanish press presented the events in the Dardanelles Front to their readers, which events they conveyed the most to their readers, and how they approached these events. This study adopts the qualitative research

approach and uses the document analysis method to systematically analyze the content of written documents. The newspapers and magazines examined within the scope of the study were accessed from the archives of Hemeroteca Digital and the *ABC* newspaper, which are affiliated with the Spanish National Library (*Biblioteca Nacional de España*) in Madrid. This research attempts to examine the issues that were relevant in all the Spanish newspapers and magazines that were published and accessed during the years of the Dardanelles Campaign.

Although Spain being a neutral country had created a freer news environment for the press, the Spanish press cannot be said to have acted completely objectively. The distinction between the Entente and the Alliance that was seen in the Spanish public during the war was also seen in the Spanish press. The political stances of newspapers and magazines were also reflected in the news about the Dardanelles Campaign. Although the Spanish newspapers reported various news based on the press of the Central Powers, they can be said to have mostly benefited from the press of the Allied Powers. Again, some press organs were seen to share the viewpoints of the Entente or the Allied Powers within the framework of their publishing policies. In general, the Spanish press attributed the defeat of the Allied Powers at Gallipoli to the Germans' support of the Turks and the mistakes the Entente Powers had made, including those who'd approached the Turks moderately. By concentrating on why the Allies lost rather than on why the Turks won, the Spanish press focused on the lack of coordination between the Entente forces, tactical errors, and the geographical difficulties of Çanakkale. Although the Spanish press often ignored the Ottoman Empire's struggle to defend the region, one should note that some newspapers and writers gave the Turks proper credit.

Giriş

Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde oluşu ve stratejik konumu nedeniyle Boğazlar tarih boyunca dünya siyasetinde önemini korumuştur. Osmanlı Devleti'nin güç kaybettiği XIX. yüzyılda Boğazlar sıklıkla gündeme gelmiştir. 1856'da imzalanan Paris Antlaşması'yla Karadeniz savaş gemilerine kapatılarak tarafsız hale getirilmiş ise de 13 Mart 1871'de imzalanan Londra Antlaşması ile Karadeniz'in tarafsızlığı kaldırılmıştır. Rusya, 93 Harbi sonrasında Osmanlı Devleti'nden Boğazlardan geçiş konusunda bazı tavizler koparmak istediye de İngiltere buna karşı çıkmış ve Boğazların statüsü Birinci Dünya Savaşı'na kadar aynen korunmuştur.¹ XIX. yüzyılın sonlarında Avrupa devletleri arasında başlayan rekabetin giderek bir savaşa doğru gitmekte olduğunun farkında olan Osmanlı Devleti bu ortamda önce İngiltere'ye daha sonra Fransa'ya müttefiklik için başvurmuş ancak her iki devlette olumsuz cevap vermiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Almanya ile yakınlaşmak zorunda kalmış ve içine itildiği yalnızlıktan sıyrılabilmek için, Avusturya'nın desteğiyle 2 Ağustos 1914'te Türk-Alman Antlaşması'nı imzalamış ve seferberlik ilan etmiştir.²

Avusturya-Macaristan tahtının veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914'te bir Sırp milliyetçisi tarafından Saraybosna'da öldürülmesi, Birinci Dünya Savaşı'nı tetikleyen olay olmuştur. Bu olaydan kısa bir süre sonra İspanyol basınında *Goben* ve *Breslav* adlı iki Alman gemisinin Çanakkale'ye doğru gittiği yer almıştır.³ Osmanlı Hükümeti, Alman kruvazörlerini satın aldığı için bu gemilerin Çanakkale Boğazı'na geldiğini açıklamıştır. Her iki gemi de Çanakkale Boğazı'na girerken Türk bayrağını çekmişler ve Alman mürettebatı silahsızlandırılmıştır.⁴ Savaşın sonuna kadar bu iki geminin kontrol altında tutulacağı İspanyol basınında yer almıştır.⁵ *El Imparcial* gazetesi Türk bayrağı çekmeden hemen önce her iki geminin de Bona ve Phippeville'i şehirlerini bombaladıklarını ve bu durumun yeni bir uluslararası soruna yol açabileceğini belirtmiştir.⁶ Rus ve İngiliz Hükümetleri, *Goben* ve *Breslav* adlı gemilerin

1 Kemal Beydilli, "Boğazlar Meselesi", *Diyanet İşleri Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1992, C. VI, s. 267.

2 *El Globo*, 7 Ağustos 1914, s. 1; *La Mañana*, 7 Ağustos 1914, s. 1.

3 *El Heraldo de Madrid*, 10 Ağustos 1914, s. 2; *La Correspondencia de España*, 11 Ağustos 1914, s. 2; *La Mañana*, 11 Ağustos 1914, s. 1; *El País*, 11 Ağustos 1914, s. 2; *El Heraldo Militar*, 12 Ağustos 1914, s. 4.

4 *El Heraldo de Madrid*, 13 Ağustos 1914, s. 2; *La Correspondencia Militar*, 13 Ağustos 1914, s. 2; *La Época*, 13 Ağustos 1914, s. 2; *La Correspondencia de España*, 14 Ağustos 1914, s. 3; *El Día de Madrid*, 14 Ağustos 1914, s. 2; *El Liberal*, 14 Ağustos 1914, s. 2.

5 *El Heraldo Militar*, 14 Ağustos 1914, s. 2.

6 *El Imparcial*, 14 Ağustos 1914, s. 2.

Osmanlı Hükümeti'ne satılmasını tanımadıklarını, Çanakkale ve Boğaziçi'nden ayrılmaları durumunda Müttefik filolarının onları batıracağını Babıali'ye bildirmiştir.⁷

El Correo Español 17 Ağustos 1914 tarihli nüshasında Çanakkale Boğazı'nın stratejik konumunu gösteren bir kroki yayınlamış ve Rusya'nın Türkiye'den donanmalarının Çanakkale Boğazı'ndan geçmesine izin vermesini istediğini yazmıştır.⁸ *El País* ve *El Siglo Futuro* bu geçişin Rusya için önemi dair bir yazı yayınlamıştır.⁹ *Vida Marítima*, Rusların uluslararası hukuka aykırı olarak Boğazı geçebilmesi için Türkiye'nin Çanakkale ve Marmara Denizi üzerindeki egemenliğini tanımaması gerektiğini, bunun ise çok riskli ve zor bir şey olduğunu yazmıştır.¹⁰ İspanyol basını ilerleyen günlerde bu konuyla ilgili benzer içerikli birçok haber yayınlamıştır.

Rus ordularının İngiliz ordularıyla birleşmesinin bir yolunun Karadeniz'deki Rus donanmasının Boğazları geçmesi olduğunu yazan *La Correspondencia Militar*, Türkiye'nin buna kesinlikle rıza göstermeyeceğini ifade etmiştir.¹¹ Aynı gazete Türkiye'nin, Almanya lehine tarafsızlığını bozması durumunda Yunanistan'ın Üçlü İtilaf'tan yana olacağını yazmıştır.¹² *La Correspondencia de España* ise *El Journal de Geneve*'den aktardığı haberde Türklerin seferberlik girişiminin askerlerin katılmayı reddetmesi sebebiyle başarısız olduğunu ileri sürmüştür. Gazete İngiliz-Fransız filusunun Çanakkale'yi yirmi dört saatte tek bir gemi kaybetmeden zorlayacak güçte olduğu için Türklerin hareket edecek durumda olmadığını iddia etmiştir.¹³

Goben ve *Breslav*'ın Karadeniz'i geçip Rus limanlarını bombalaması üzerine Ruslar, Kasım 1914'te Kafkasya'da Türk sınırlarını geçerek savaşı fiilen başlatmıştır. İngilizlerin bazı Osmanlı limanlarını bombalaması ve Irak'a asker çıkarması üzerine ise Osmanlı Devleti 11 Kasım 1914'te Rusya ve İngiltere'ye resmen savaş ilan etmiştir.¹⁴ Osmanlı Devleti'nin bu şekilde dâhil olduğu Birinci Dünya Savaşı'nda savaştığı cephe-lerden biri de Çanakkale Cephesi'dir.

7 *El Correo Español*, 26 Ekim 1914, s.3; *El Siglo Futuro*, 26 Ekim 1914, s. 3, *El Imparcial*, 27 Ekim 1914, s.2; *La Correspondencia de España*, 27 Ekim 1914, s.1.

8 *El Correo Español*, 17 Ağustos 1914, s.1, 3.

9 *El País*, 19 Ağustos 1914, s. 2; *El Siglo Futuro*, 19 Ağustos 1914, s. 2.

10 *Vida Marítima*, 20 Ağustos 1914, s. 3.

11 *La Correspondencia Militar*, 8 Eylül 1914, s. 1.

12 *La Correspondencia Militar*, 9 Eylül 1914, s. 2.

13 *La Correspondencia de España*, 12 Eylül 1914, s. 2.

14 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı*, s. 5, 19.

Birçok gazete stratejik öneminden dolayı Çanakkale Cephesi'nde yaşanan gelişmeleri okuyucularına iletmek için bölgeye gazeteci göndermiştir. Bu amaçla Almanya, Avusturya-Macaristan, İsveç, Danimarka, Hollanda, İspanyol, Bulgaristan ve ABD gibi ülkelerin vatandaşı olan gazeteciler Türkiye'ye gelmiştir. Çanakkale Cephesi'nde yaşanan olayları 31 yabancı gazeteci takip etmiştir.¹⁵ Ancak günümüze kadar ulaşmamış muhabir belgeleri ve belge düzenlenmeksizin bizzat Enver Paşa'nın izniyle Çanakkale'ye giden gazetecilerinde olduğunu düşünüldüğünde Çanakkale'ye giden yabancı gazeteci sayısının daha fazla olduğu söylenebilir. İspanya'dan *ABC* gazetesi muhabiri Jiariro Buceno 3 Ocak 1916'da, harp muhabiri Enrique Dominguez Rodino ise 10 Ocak 1916'da İtilaf kuvvetlerinin Çanakkale'den çekildikleri bir dönemde Türkiye'ye gelmiştir.¹⁶

İspanya her ne kadar Birinci Dünya Savaşı'nda resmi olarak tarafsız olsa da İspanya siyasi çevreleri ve kamuoyundaki *aliadófilos* (İtilaf Devletleri taraftarları) ile *germanófilos* (Almanya taraftarları) bölünmesi İspanyol basınında da görülmüştür.¹⁷ Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı boyunca yayın hayatında bulunan gazete ve dergilerin savaşı takip edenleri arasında Çanakkale Cephesi'ne yaklaşımlar politik duruşlarına göre değişiklik göstermiştir. İspanyol basını doğrudan İstanbul, Atina, Berlin, Bordo, Bükreş, Londra, Moskova, Paris ve Roma gibi merkezlerden haberler ilettiği gibi Osmanlı, Fransız, İngiliz, Yunan, Alman, İtalyan ve Sovyet gazetelerinden de haberler aktarmıştır.

15 Muzaffer Albayrak, "Çanakkale Cephesi'nde Yabancı Gazeteciler", *100. Yılında Çanakkale, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları*, İstanbul, Mart 2016, s. 196-208.

16 Muzaffer Albayrak, "Çanakkale Cephesi'nde Yabancı Gazeteciler", s. 196-208. Gazetecilerin Çanakkale Savaşları'nı Türk tarafında izleyebilmeleri için izin belgesi almaları gerekmektedir. Bu izin belgelerinde gazetecinin fotoğrafı, eşkâli, kaldığı yer, yaşı, bildiği diller, inancı ve kendisine kimin referans olduğuna dair bilgiler yer almıştır. Bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)*, DH. EUM. VRK, 25/9.

17 1898 yılında Amerika'daki son kolonisi olan Küba'yı kaybeden İspanyol Avrupa'da çekişmelerin yaşandığı bir dönemde kendi iç sorunlarıyla uğraşmıştır. Bu yüzden İspanyol, Birinci Dünya Savaşı başladığında kendisini doğrudan ilgilendirmeyen meseleler için savaşa girmeyerek tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Bu kararı hem İtilaf hem de İttifak Devletleri memnuniyetle karşılamıştır. Ancak İspanyol savaşa katılmamış olsa bile İspanyol kamuoyunda *aliadófilos* ile *germanófilos* bölünmesinin görüldüğünü söylemek gerekir. Liberaller, entelektüeller, tüccar ve sanayiciler daha çok İtilaf Devletleri'ni desteklerken aristokratlar, memurlar ve toprak sahipleri daha çok İttifak Devletleri'ni desteklemiştir. Ancak 1916'da Alman denizaltılarının İspanya'nın İngiltere'ye ihraç ettiği malları taşıyan gemileri batırmaya başlaması İspanyol kamuoyunda Almanya'ya olan desteğin bir hayli azalmasına sebep olmuştur. Buna rağmen İspanyol Katolik Kilisesi dinsiz olarak gördüğü Fransızlara karşı Protestan Almanları desteklemeye devam etmiştir. Savaş boyunca İspanyol basını İtilaf ve İttifak Devletleri'nin yoğun propagandasına maruz kalmıştır. Bkz. Özlem Şenyıldız, "İspanyol Basınında I. Dünya Savaşının Kaybeden Tarafı Olarak Osmanlı İmparatorluğu", Ed. Metin Ünver-Mustafa Tanrıverdi, *Birinci Dünya Savaşı*, Hiper Yayın, İstanbul, 2018, s. 195-197.

Farklı ülkelerin basınına Çanakkale Savaşları'nın nasıl yansıdığı ile ilgili yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.¹⁸ Bu çalışmada ise İspanyol basınının Çanakkale Cephesi'nde yaşanan olayları okuyucularına nasıl sundukları, daha çok hangi olayları okuyucularına aktardıkları, olaylara yaklaşım tarzları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada yazılı belgelerin içeriğinin sistemli bir şekilde analiz edildiği doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen gazete ve dergilere merkezi Madrid'de bulunan İspanyol Millî Kütüphanesi (*Biblioteca Nacional de España*) bağlı olan *Hemeroteca Digital* ve *ABC* gazetesi arşivinden ulaşılmıştır.¹⁹ Bu çalışmada İspanya'da Çanakkale Savaşı yıllarına ait yayımlanmış ve ulaşılan tüm gazete ve dergilerin ilgili sayıları incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında adı geçen dijital kaynaklarda *Dardanelos* ve *Gallipoli* kelimeleri taratılmıştır. *Dardanelos* kelimesi İspanya Millî Kütüphanesi'ndeki erişime açık dokümanlarda Birinci Dünya Savaşı'nın fiilen başladığı 28 Haziran 1914 ile 31 Aralık 1918 tarihleri arasında 3561 kez geçmektedir.²⁰ *Gallipoli* kelimesi ise 991 kez geçmektedir.²¹ *ABC* gazetesi arşivinde *Gallipoli* kelimesi 6 kez, *Dardanelos* kelimesi

18 Abdullah Tok-Hakan Ayaz, “Çanakkale Kara Muharebelerinin İngiliz “The Times” Gazetesi’ne Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32 (2016-Bahar), ss. 189-204; Ahmet Esenkaya, “Çanakkale Savaşları Boyunca Türk Basını”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 2003, C. I, S. 1, ss. 36-63; Ahmet Esenkaya, “BOA’dan Çanakkale Cephesi’ndeki Muhabirlerden Bazıları” <http://www.sihhiye1915.com/pdf/muhabirler.pdf>; Ali Sarıkoyuncu-Esra Değerli Sarıkoyuncu “Avustralya Basınında Çanakkale Muharebeleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 25/73, Mart 2009, ss. 39-62; Emre Saral, “Avusturyalı Savaş Muhabiri Georg Bittner’in Çanakkale Cephesi İzlenimleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 2017, S. 23, ss. 133-163; Hamiyet Sezer Fezyioğlu-Selda Kaya Kılıç, Çanakkale Savaşlarına Şahit Olan Yabancı ve Türk Gazeteciler”, *On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri*, (21-27 Mart 2015 İstanbul), ATASE Yayınları, Ankara, 2017, ss. 223-233; Mahir Küçükvatan, “Avustralya ve Yeni Zelanda Basınında Çanakkale Deniz Savaşı”, *Tarih ve Günce*, 1/1, 2017 Yaz, ss. 125-152; Mehmet Gündüz, “Çanakkale Savaşlarının Amerikan Basınındaki Yansımaları”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 6, 2020, ss. 151-169; Mustafa Göleç, “Amerikalı Bir Gazetecinin Gözüyle Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları: George Abel Schreiner ve Çanakkale Günlükleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl: 13, Bahar 2015, S. 18, ss. 593-635; Muzaffer Albayrak, “Çanakkale Cephesi’nde Yabancı Gazeteciler”, *100. Yılında Çanakkale*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2016, ss. 195-214; Mücahit Özçelik, “İtilaf Devletlerinin Çanakkale’yi Tahliyesinin Türk Basınına Yansımaları”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı. 18, ss. 447-464; Serpil Sürmeli; “İngiliz Savaş Muhabiri Ellis Ashmead Bartlett’in Gözüyle Çanakkale Seferi Başarısızlığı ve Gelibolu’da Sıra Dışı Mücadelesi”, *Atatürk Dergisi*, 5/1, Erzurum, 2006, ss. 81-100; Tolga Başak, “The New York Times” Gazetesinin Çanakkale Boğazı Günlüğü (1-31 Mart 1915)”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XI S. 46, Haziran 2011, ss. 1-42; Yücel Özkaya, “Çanakkale Savaşı Srasında ve Hemen Sonrasında Basının Savaş Hakkındaki Düşünceleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/1, Elazığ, 1989, ss. 189-200; Yücel Özkaya, “Türk ve Dünya Basınında Çanakkale Savaşları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII/34, Ankara, 1996.

19 <http://www.bne.es/es/LaBNE/index.html> [Erişim Tarihi: 9 Haziran 2019].

20 <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?d=creation&d=1914&d=06&d=28&d=1918&d=12&d=31&b=search-visible&t=%2Bcreation&l=600&l=700&s=0&view=&lang=es>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022].

21 <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?o=&w=gallipoli&f=text&d=creation&d=1914&d=06&d=28&d=1918&d=12&d=31&b=search-visible&t=%2Bcreation&l=600&l=700&s=0&view=&lang=es> [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022].

ise 872 kez geçmiştir.²² Ancak *Dardanelos* ve *Gallipoli* kelimelerin geçtiği tüm dokümanlar gazete ve dergilerden oluşmamaktadır. Bazı haberlerde sadece *Dardanelos* veya *Gallipoli* kelimesi geçerken bazılarında her iki kelime birlikte geçmiştir. Bu kelimeler haber metinlerinde bir veya birden fazlada geçebilmiştir. Özellikle yabancı haber kaynaklarından alınan bazı haberler farklı İspanyol gazetelerinde aynı şekilde yer almıştır. Bu yüzden haber metinlerinin aynı olduğunu gazetelerden genellikle biri kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca 28 Haziran 1914-31 Aralık 1918 tarihleri arasındaki erişime açık dokümanlarda *Dardanelos* ve/veya *Gallipoli* kelimelerinin geçtiği tüm metinler Çanakkale Savaşları'yla ilgili olmadığından bu çalışmada konumuzla ilgili gazete ve dergiler üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada kullanılan İspanyol basın organları *El Correo Español*, *El Día de Madrid*, *El Siglo Futuro*, *La Correspondencia Militar*, *La Epoca*, *La Hormiga de Oro* gazeteleri sağcı, muhafazakâr, monarşi yanlısı ve Katolikliği savunurken *El Liberal*, *El Globo*, *El Pais*, *Heraldo de Madrid*, *La Mañana* gazeteleri cumhuriyetçi, liberal ve sol yönelimi, ilerici fikirleri savunmuştur. *El Imparcial*, *Heraldo Militar*, *Hojas Selectas*, *La Correspondencia de España*, *Madrid Científico*, *La Ilustración Financiera* ve *Vida Marítima* ise tarafsız hareket etmeye çalışan basın organlarıdır.²³

1. Çanakkale Deniz Savaşları

Birinci Dünya Savaşı öncesi hem İtilaf hem de İttifak Devletleri Boğazların kontrolü için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Savaştan önce İngiliz Savaş Bakanı Lord Kitchener ile Deniz Kuvvetleri Bakanı W. Churchill arasında Boğazlar konusunda geniş fikir alış-verişi yapılmıştır.²⁴ Venizelos ise İngiltere'ye buraya bir çıkarma yapıldığı takdirde Yunan kara ve deniz kuvvetlerini tahsis edebileceğini bildirmiştir.²⁵ İngiltere'nin Rusya'nın müttefiki olması ise Boğazlar konusunda Rusya'nın lehine bir durum

22 <https://www.abc.es/archivo/buscador/?titulo=gallipol&tipo=hemeroteca>; <https://www.abc.es/archivo/buscador/?titulo=dardanelos&tipo=hemeroteca&fechaDesde=1914-1-1&fechaHasta=1919-1-1&sortDate=asc> [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022].

23 <http://hemerotecadigital.bne.es/index.vm> [Erişim Tarihi: 20 Eylül 2020]; Beatriz Lozoya Hortelano, *İspanyol Basınında Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s. 2-3.

24 Mustafa Selçuk, "Çanakkale Savaşları Sırasında Osmanlı Hükümeti'ni ve Padişahı İstanbul'dan Taşıma Planları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXIV, S. 70, s. 195-212. İngilizler 1906, 1907 ve 1911'de Çanakkale Boğazı'nın donanmayla geçilmesi hakkında ayrıntılı raporlar hazırlamıştır. XX. yüzyılın başında büyük devletlerin her birinin Osmanlı Devleti üzerinde farklı emelleri olmuştur. İngiltere, Süveyş Kanalı ve Hint yolunun güvenliği için Filistin'i ele geçirmeyi tasarlarken; Rusya, Boğazlar ve İskenderun üzerinden sıcak denizlere ulaşmak istemiştir. Fransa, Lübnan, Suriye ve Kilikya'nın kontrolünü düşünürken, Almanya, doğuya doğru yayılma politikası gütmüştür. Bkz. *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 2007, s. 3; Mete Tuncoku, *Çanakkale 1915 Buzdağının Altı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002, s. 106.

25 Ahmet Eyicil, "Çanakkale Savaşları," *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, 8(1), s. 318.

oluşturmuştur. Ancak İngiltere, Rusya'nın Boğazlara hâkim olma düşüncesine temkinli yaklaşmıştır. İngilizler, Rusların Boğazları ele geçirdikten sonra Almanlarla anlaşıp savaştan çekilmesinden korktuğu için bu konudaki çözümünü Almanya'nın yenilgisinden sonraya bırakmak istemiştir.²⁶

İngiltere Rusya'ya ulaşmak amacıyla Boğazlar ve İstanbul'u alıp Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakarak önce Boğazları donanmayla geçmek istemiştir. Amiral Carden tarafından hazırlanan İngiliz harekât planı temelde Boğaz giriş tabyalarının düşürülmesi, Kepez'e kadar olan bölgedeki iç savunma düzeninin tahrip edilmesi, Boğazın en dar yerindeki tabyaların tahribi ve mayınların temizlenerek Marmara Denizi'ne girilmesine dayanmıştır. Osmanlı Devleti ise denizden yapılacak taarruzlara karşı savunma açısından Boğazı başlıca dört bölgeye ayırmış ve buralarda çeşitli hazırlıklar yapmıştır. Boğazlara karadan yöneltilebilecek taarruzlara karşı savunma sorumluluğu ise Beşinci Ordu'ya verilmiştir.²⁷

Ağustos ve Eylül 1914'te İtilaf donanması Çanakkale Boğazı önünde sık sık görülmeye başlamıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Çanakkale Boğazı'nı kapatarak mayın döşemiştir.²⁸ İspanyol basını Çanakkale Boğazı'nın tamamen kapatılmasının gündemde olduğunu yazmıştır²⁹. Nitekim kısa bir süre sonra 27 Eylül 1914'te Osmanlı Devleti, Fransız ve İngiliz gemilerinin ticaret gemilerine ve Osmanlı gemilerine yönelik faaliyetlerine tepki olarak Boğazları tamamen kapatmıştır.³⁰ Basında İstanbul'u korumak için hazırlıkların bittiği ve Alman mürettebatlı Türk savaş gemilerinin Karadeniz'e açıldığı bilgisi de yer almıştır.³¹ 28 Eylül 1914'te Yunan zırhlılarının da bulunduğu 24 gemiden oluşan İtilaf donanması Boğazın girişini bombalamıştır.³² İspanyol basınında Almanya'nın gönderdiği mühimmat ve savaş malzemesinin Çanakkale Boğazı'na ulaştığı ve İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni tehdit ettiği haberleri yer almıştır.³³ Nitekim İtilaf Devletleri'nin ilk deniz hücumu 3 Kasım 1914'te iki İngiliz harp

26 Kemal Beydilli, "Boğazlar Meselesi", s. 268.

27 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı*, s. 17-18.

28 Zekeriya Türkmen, "Psikolojik Harekât Açısından Çanakkale Muharebelerine Dair Bir Değerlendirme", *On Beşinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri*, 21-27 Mart 2015 İstanbul, ATASE Yayınları, Ankara, 2017, s. 329.

29 *El Correo Español*, 30 Eylül 1914, s. 2; *La Correspondencia de España*, 30 Eylül 1914, s. 1; *El Heraldo de Madrid*, 30 Eylül 1914, s. 1.

30 *El Correo Español*, 2 Ekim 1914, s. 2; *La Correspondencia de España*, 3 Ekim 1914, s. 2; *El Siglo Futuro*, 3 Ekim 1914, s. 2; *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Ağustos 1989, Yıl 38, S. 88, Belge No.2123, s. 1-2.

31 *El Imparcial*, 30 Eylül 1914, s. 1.

32 *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, C. I, Ankara, 2005, s. 7-9.

33 *El Heraldo Militar*, 10 Ekim 1914, s. 1; *La Correspondencia de España*, 13 Ekim 1914, s. 4; *La Correspondencia Militar*, 13 Ekim 1914, s. 2; *La Correspondencia de España*, 5 Kasım 1914, s. 3; *La Mañana*, 5 Kasım 1914, s. 2; *La Correspondencia Militar*, 6 Kasım 1914, s. 1.

gemisinin Ertuğrul ve Seddülbahir, iki Fransız gemisinin de Kumkale ve Orhaniye tabyalarını bombalamasıyla başlamıştır.³⁴

5 Kasım 1914 tarihli nüshasında “Rusya ve Türkiye” başlığıyla bir haber yayımlayan *El Heraldo Militar*, Çanakkale Boğazı’ndan uzun süredir devam eden serbest geçiş sorununu çözmek için elverişli bir ortam sağlayacağını düşüncelerinden ötürü Rusların Türkiye’nin savaşa girmesini büyük bir sevinçle karşıladıklarını yazmıştır.³⁵ İlerleyen günlerde ise İtilaf donanmasının Çanakkale’ye yönelik bombardımanları devam etmiştir.³⁶ Bu saldırılarda *Goben* kruvazörü hasar görmüştür.³⁷ Ayrıca bazı kalelerin zarar gördüğü iddiaları basında yer almıştır.³⁸ Ancak Türkiye bu iddiaları reddetmiştir.³⁹

Aralık 1914-Ocak 1915 aylarında İtilaf Devletleri’nin saldırıları ve Türklerin savunmalarına dair birçok haber İspanyol basınında yer almıştır. Bu dönemde İtilaf Devletleri’ne ait denizaltıların Çanakkale Boğazı’na yönelik birçok saldırı girişimi olmuştur. *Mesudiye* zırhlısı 13 Aralık 1914’te Birleşik Krallık denizaltısı B11 tarafından batırılmıştır.⁴⁰ 15 Ocak 1915’te ise Çanakkale Boğazı’na girmeye çalışan Fransız denizaltısı *Saphir*, Türk bataryaları tarafından batırılmış, mürettebatın bir kısmı kendini kurtarmayı başarmıştır.⁴¹ Bu arada *La Correspondencia de España* Bükreş’ten aktardığı haberde İttihatçıların savaşın yarattığı durum hakkında eski Sultan Abdülhamid’e danıştıklarını yazmıştır. Abdülhamid onlara, İngiliz-Fransız filosunun Çanakkale Boğazı’nı alma ihtimali varsa barış istemelerini tavsiye etmiş ancak bu durumun İstanbul’daki Alman çevrelerini rahatsız etmiştir.⁴²

İngiliz ve Fransızlar Çanakkale’yi zorlarken Rusların İstanbul Boğazı’na girmesini teklif etmiş ancak Ruslar donanmasının yetersizliğini ileri sürerek buna yanaşmamıştır. Fakat Rusya, İngiltere ve Fransa’nın Boğazları ele geçirmesini kendisi için tehlikeli bulduğundan 4 Mart 1915’te İstanbul ile Boğazlar ve çevresinin kendisine verilmesini talep etmiş ve bu talebi kabul görmüştür.⁴³ İngiltere ve Fransa İtalya’yı Çanakkale Cephesi’nde

34 Zekeriya Kurşun, “Çanakkale Muharebeleri”, *DİA*, C. VIII, İstanbul, 1993, s. 206.

35 *El Heraldo Militar*, 5 Kasım 1914, s. 1.

36 *El Globo*, 9 Kasım 1914, s. 1; *La Época*, 9 Kasım 1914, s. 1; *El Heraldo Militar*, 9 Kasım 1914, s. 2; *El Siglo Futuro*, 9 Kasım 1914, s. 2.

37 *El Heraldo de Madrid*, 13 Kasım 1914, s. 1.

38 *El Día de Madrid*, 14 Kasım 1914, s. 1.

39 *El Heraldo de Madrid*, 17 Kasım 1914, s. 1; *La Correspondencia Militar*, 17 Kasım 1914, s. 2.

40 *El Globo*, 15 Aralık 1914, s.1; *El Liberal*, 15 Aralık 1914, s.1; *La Correspondencia de España*, 16 Aralık 1914, s.1; *El Liberal*, 17 Aralık 1914, s.1; *La Época*, 18 Aralık 1914, s.1.

41 *El Liberal*, 17 Ocak 1915, s. 1.

42 *La Correspondencia de España*, 7 Şubat 1915, s. 1.

43 Kemal Beydilli, “Boğazlar Meselesi”, s 268.

savaşmaya ikna etmek istemişlerse de başarılı olamamışlardır.⁴⁴ 19 Şubat 1915'te bölgede İtilaf Devletleri'nin 17 savaş gemisi, 22 muhrip gemisi, 7 denizaltısı, 2 uçak gemisi; 1 muharebe gemisi, 4 hafif kruvazörü, 21 mayın arama-tarama gemisi bulunuyordu.⁴⁵ Aynı tarihte İtilaf Devletleri Carden Planı'na uygun olarak harekete geçmiştir. Uçaklar Çanakkale ve Gelibolu'da keşif seferi yapmıştır.⁴⁶

La Época, Çanakkale Boğazı'nın coğrafi özelliklerini hakkında okuyucularına çeşitli bilgiler sunmuş ve geçmişte bu bölgede yaşanan gelişmelere atıfta bulunmuştur.⁴⁷ Çanakkale Boğazı'nı ve İstanbul'u ele geçirmeyi başarmaları halinde İtilaf Devletleri'nin dünya tarihinde çığır açacak bir başarı elde edeceklerini ileri süren gazete, böylelikle Balkanlardaki ve Karadeniz'deki durumun İtilaf Devletleri'nin lehlerine gelişeceğini iddia etmiştir.⁴⁸ *Heraldo Militar* ise İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Boğazı ve İstanbul'u işgal etme girişiminin, inanılandan daha geniş bir plandan kaynaklandığını kaydetmiştir. Gazete İngiltere, Fransa ve Rusya'nın doğuda mümkün olan en büyük avantajı elde etmek amacıyla, Türkiye ve Balkanlar sorununu kesin olarak çözüme kavuşturmaya karar verdiklerinden bahsetmiştir. Buna göre Türklere etkili ve ölümcül bir darbe vurmak isteyen İngiltere, Fransa ve Rusya önce Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını daha sonra Akdeniz, Karadeniz ve Anadolu'daki sahillerini ele geçirmeyi hedeflemiştir. Bunun için Fransa Marsilya, Cezayir ve Tunus'u, İngiltere Malta, Kıbrıs ve Mısır'ı, Rusya ise Odessa ve Sivastopol'u üs olarak kullanmayı düşünmüştür. Etkili bir saldırının uzun ve zahmetli bir plan gerektirdiğini yazan gazete, bu saldırı için Fransa'nın 100 bin, İngiltere'nin 200 bin, Rusya'nın ise 600 bin asker tedarik edebileceğini, Fransız çıkarma birliklerinin Gelibolu'ya, İngilizlerin Asya kıyılarına, Rusların ise İstanbul'a saldıracağını ileri sürmüş ve gazete, Türklerin bu yüzden üç farklı saldırıya karşı koymak için güçlerini bölmek zorunda kalacağını iddia etmiştir.⁴⁹ Ancak gazete Fransızların ve İngilizlerin saldıracağı yerleri yanlış tahmin etmiştir. Gazeteye yansıyan plan dikkate alındığında İtilaf Devletleri'nin Boğazlar bölgesini almak için ellerindeki imkânları büyük oranda kullanmaktan çekinmedikleri görülmektedir. Boğazlar bölgesine saldırı hazırlığında olan İtilaf Devletleri'nin bu kadar askeri buraya yığmayı düşünmelerinin temel sebebi; bölgenin savaşın kaderini değiştirecek nitelikte stratejik bir öneme sahip olmasıdır. Osmanlı Devleti'nin güçlerini bölmek zorunda kalmasından dolayı bu plana karşı koyacak yeterince gücü bulunmuyordu.

44 BOA, HR. SYS, 2322/49.

45 *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı*, s. 13-15.

46 *La Correspondencia de España*, 2 Şubat 1915, s. 1.

47 *La Época*, 21 Şubat 1915, s. 1.

48 *La Época*, 25 Şubat 1915, s. 2.

49 *Heraldo Militar*, 22 Şubat 1915, s. 2.

Rusya'nın 600 bin asker tedarik edebileceğine dair gazetede yer alan tahmini ise oldukça abartılı olduğu ilerleyen günlerde anlaşılmıştır.

Boğazların açık olmasının İtilaf Devletleri için muazzam askeri önemde olduğuna değinen *La Correspondencia Militar*, böylelikle Rusya'nın Batı'ya tahıl fazlasını ihraç edip bunun yerine savaş malzemesi tedarik edebileceği ve Türkiye'nin Avrupa ile Asya toprakları arasındaki tüm iletişimin kesileceğinden bahsetmiştir.⁵⁰ *Heraldo de Madrid*'den Ramiro de Maeztu ise İngilizlerin Ruslara gerekli askeri malzemeleri ulaştırarak, Balkanlar'daki Hıristiyan devletleri kendi yanında savaşa ikna etmek ve Rus buğdayını dünya piyasasına sürmek için Çanakkale Cephesi'ni açtığını söylemiştir.⁵¹ *La Mañana* ise Çanakkale'deki savaşın Rus Hükümeti'nin özel isteği ile başlatıldığını Rusya, İngiltere ve Fransa arasında mükemmel bir dayanışma olduğunu ileri sürmüştür. Gazete ayrıca İngilizlerin kontrolündeki İslam topraklarında Müslümanlar arasında muhtemel isyanlardan korkulmasının da cephenin açılmasında etkili olduğunu kaydetmiştir.⁵² Ancak bu dayanışmanın gazetenin ileri sürdüğü kadar mükemmel olmadığı sonradan ortaya çıkmıştır. Çünkü müttefik olmalarına karşın her İtilaf Devleti, öncelikli olarak kendi menfaatini gözeterek hareket etmiştir.

La Época İngiliz-Fransız filusunun Çanakkale'nin girişine büyük bir kuvvetle saldırıldığını bildirmiştir.⁵³ İspanyol basınında İtilaf filusunun Kilitbahir ve Kumkalesi'ne saldırıdıkları, Esad Paşa komutasındaki Türk askerinin Gelibolu kıyılarında yoğunlaştığı, Türkiye'nin üç silahlı Alman denizaltısı aldığı ancak monte edemediği ve *Goben*'deki ciddi arızalara dair haberler yer almıştır.⁵⁴ Gemi hizmet verecek durumda olmadığı için iki büyük kalibreli topu Çanakkale Boğazı'nın tabyalardan birine transfer edilmiştir.⁵⁵ Mart 1915'te İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonları devam etmiştir.⁵⁶ *Queen Elizabeth* ve *Agamemnon* Gelibolu Yarımadası'nın en dar yerinde olan iki tabyayı bombalamıştır.⁵⁷ Bu saldırıları Fransızların Anadolu kıyılarını bombalaması takip etmiştir. *La Correspondencia Militar* gazetesindeki yazısında Çanakkale'deki mevcut durum ve tarafların stratejilerinden bahseden Carlos Banus, Türklerin modern silahları ve iyi organize olmuş uzman personeli olsaydı İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'ye

50 *La Correspondencia Militar*, 26 Şubat 1915, s. 1.

51 Ramiro de Maeztu, "El problema de los Dardanelos", *Heraldo de Madrid*, 3 Nisan 1915, s. 1.

52 *La Mañana*, 8 Mayıs 1915, s. 1.

53 *La Época*, 21 Şubat 1915, s. 1.

54 *La Época*, 2 Mart 1915, s. 2; *La Correspondencia España*, 3 Mart 1915, s. 2.

55 *La Correspondencia Militar*, 4 Mart 1915, s. 1.

56 *La Correspondencia de España*, 6 Mart 1915, s. 3; *El Correo Español*, 6 Mart 1915, s. 2; *El Globo*, 6 Mart 1915, s. 4; *El Siglo Futuro*, 6 Mart 1915, s. 2; *La Época*, 7 Mart 1915, s. 1.

57 *Heraldo de Madrid*, 10 Mart 1915, s. 2; *La Época*, 10 Mart 1915, s. 1.

saldırıların çok riskli olacağını belirtmiştir. Ancak durumun böyle olmadığını düşünen Banus, sonunda İtilaf gemilerinin Marmara Denizi'ne ve dolayısıyla İstanbul'a ulaşmayı başaracağını dile getirmiştir.⁵⁸ Savaşın bu aşamasında *La Correspondencia Militar*'da yer alan bu sözler oldukça dikkat çekicidir. Gazetenin Türk mukavemet gücünün zayıf olduğuna dair kanaati açıkça görülmektedir. *La Correspondencia de España* ise *Daily Mail* gazetesinin İngiliz zırhlısı *Triumph* tarafından 17 Şubat 1915'ten sonra gerçekleştirilen saldırılarını yayımlamıştır. Gazete İngiliz zırhlısının savaşın başlangıcından bu yana 17 kez çatışmaya girdiğini, 14 kez vurulduğunu ve 2.000 obüs ateşlediğini yazmıştır. Gazetenin verdiği bilgilere bakıldığında *Triumph* zırhlısının günde ortalama 70 top mermisi ateşlediği ve bunun barış zamanında beş yıllık tatbikatta attığı top mermisine eşit olduğu görülmektedir.⁵⁹ Bu örnek bile savaşın ne kadar şiddetli geçtiğini göstermektedir.

İspanyol basını *The Times* gazetesinden aktardığı haberde İstanbul'da büyük bir panik olduğunu ve İngiliz donanmasının bölgede saldırılara devam ettiğini aktarmıştır. Ancak İstanbul'dan bildirilen haberlerde ise durumun çok iyi olduğu ve İtilaf donanmasının asıl Türk bataryalarına zarar veremediği yönünde olmuştur.⁶⁰ “*Artık İtilaf kuvvetlerinin İstanbul'a ulaşacağından şüphe eden kimse yok*” yorumunda bulunan *El Liberal* de benzer bir şekilde, İstanbul'da panik ve göçün hâkim olduğu iddiasında bulunmuştur.⁶¹ *El Liberal* İngiliz kaynaklarına dayanarak onlara paralel yorumlar yaparak İngilizlerin Boğazları ve İstanbul'u kesin alacağı fikrini paylaşmıştır. Gazete “*Savaşın Merkezi İstanbul*” başlığıyla yayımladığı makalede “*Bugünlerde savaşın merkezi Avrupa'nın Batı'sı değil Doğu'dur*” diyerek İtilaf Devletleri'nin Marmara Denizi'nin girişini kapatan tabyalara karşı yürüttüğü sistematik ve iyi hazırlanmış bombardımanlara dikkati çekmiştir. Gazete İtilaf Devletleri'nin İstanbul'a ulaşması durumunda bunun askeri ve ekonomik etkilerinin muazzam olacağı yorumunda bulunmuştur. Ayrıca Türkiye'nin savaş dışı kalacağı, Bulgaristan'ın hareket edemez duruma geleceği, Rusya'nın İtilaflardan silah ve mühimmat alabileceği ve Rus buğdayının Avrupa pazarlarına taşınarak birçok ülkede açlığın önüne geçilebileceği değerlendirmesi yapmıştır. Gazete Chicago'da buğday fiyatlarında hızlı bir düşüş yaşandığı ve İstanbul'un kaybının “*Almanlar için Berlin'in Ruslar tarafından işgalinden neredeyse daha kötü*” olacağı yorumunda bulunmuştur.⁶²

58 Carlos Banus, “El ataque a los Dardanelos”, *La Correspondencia Militar*, 13 Mart 1915, s. 1.

59 *La Correspondencia de España*, 17 Mart 1915, s. 1.

60 *El Liberal*, 9 Mart 1915, s. 2; *La Época*, 9 Mart 1915, s. 1.

61 *El Liberal*, 12 Mart 1915, s. 1.

62 *El Liberal*, 4 Mart 1915, s. 1.

Türkiye'nin gerçekte Almanya'nın kontrolünde bir devlet olduğunu ileri süren *El Liberal*, Almanya'nın Asya ve Afrika'da planlarını uygulayabilmesi için Türkiye'nin bir hareket noktası olduğunu kaydetmiştir. Bağdat Demiryolu projesiyle Anadolu'nun tamamının Alman ticaret hegemonyasına girdiğini ileri süren gazete, Almanların bu projeyle Basra Körfezi'ne yayılma düşüncesinde olduğunu iddia etmiştir. Almanların böylelikle Rusların Asya'da genişlemesine engel olmayı ve aynı zamanda İngilizlerin Mısır ve Hindistan'daki hâkimiyeti üzerinde baskı kurmak istediği yazan gazete “*Almanya'nın Asya sorunlarına müdahalesi sadece onları ağırlaştırabilir ve Asya'daki Avrupa dengesi için kalıcı bir tehlike olabilir*” yorumunda bulunmuştur. Gazete Cermen İmparatorluklarının büyük planlarının anahtarı olan İstanbul'un kaybedilmesi halinde Almanya'nın Selanik ve Asya'ya giden kara ve deniz yollarını kaybedeceğini yazmıştır. Berlin'in Alman-Avrupa İmparatorluğu'nun başkenti, İstanbul'un ise Alman-Dünya İmparatorluğu'nun başkenti olduğunu kaydeden *El Liberal*, Almanya'nın yaptıklarının mevcut sorunları daha da ağırlaştıracağını ve Avrupa'nın dengesini bozacağını ileri sürmüştür.⁶³ Gazete Osmanlı Devleti'nin gerçekte Almanya'nın kontrolünde bir devlet olduğunu ileri sürerek İngiliz ve Fransızlarla aynı bakış açısını paylaşmıştır.

1915 yılı mart ayının ilk iki haftasında İspanyol basınında Çanakkale'deki çatışmalar hakkında bilgiler yer almaya devam etmiştir. 18 Mart 1915 ve sonrasında ise İtilaf donanmasının uğradığı büyük kayıplar basınında geniş yer bulmuştur. Çanakkale Boğazı'ndaki Türk savunmasının sadece istihkâm topçuları ile sınırlı olduğu varsayımının yanlış olduğuna temas eden *El Día de Madrid*, geçmişte buraya yapılan başarısız saldırılardan bahsetmiştir.⁶⁴ İtilaf donanmasının şiddetli bir ateş altında çarpıştığı ve bazı gemilerin mayınlar tarafından yok edildiği haberleri de basında yer almıştır.⁶⁵ İngiliz-Fransız kuvvetlerinin Boğaz'a saldırmasının çok ağır bedeli olduğunu aktaran *España*, İtilaf filosunun yaşadığı büyük kayba dik-kati çekmiştir. Fransız zırhlı kruvazörü *Bouvet*'in bir mayınla çarpıştığı ve üç dakika içinde battığını bildiren *España*, gemideki 620 askerden ancak 64'nün kurtulduğunu ve İtilaf Devletleri'nin kaybettikleri gemilerin yerine *Queen*, *Henri IV* ve *Jaureguiberry* adlı gemileri bölgeye sevk ettiğini yazmıştır.⁶⁶ Çanakkale Boğazı'nda boğazın iç kısmında on günlük mayın taramasından sonra İtilaf filosunun Türk tabyalarına genel bir saldırı başlattığını yazan *La Época* ise İngiliz zırhlıları *Irresistible* ve *Ocean*'in mayınla çarpıştığı için battığını ancak mürettebatının neredeyse tamamının kurtarıldığını iletmiştir.⁶⁷

63 *El Liberal*, 4 Mart 1915, s. 1.

64 *El Día de Madrid*, 20 Mart 1915, s. 2.

65 *Heraldo Militar*, 20 Mart 1915, s. 1; *El País*, 21 Mart 1915, s. 4; *ABC*, 21 Mart 1915, s. 7.

66 *España*, 26 Mart 1915, s. 6.

67 *La Época*, 22 Mart 1915, s. 1.

Heraldo de Madrid yazarı Ramiro de Maeztu, İngilizlerin Çanakkale’de deniz ile kara harekâtını birlikte uygulayacağı plan yerine hızla ilerlemek için doğrudan deniz saldırısında karar verdiklerini kaydetmiştir. Tabyaların denizcilere göre üstünlüğünü İtilaf Devletleri’nin manga silahlarının kalitesi ve sayısı ile telafi edilebileceğini ileri süren Maeztu, buna örnek olarak *Elizabéth* zırhlısının 15 inçlik toplarıyla tehlikeye atılmadan Türk tabyalarını 20 mil mesafede bombalayabilmesini örnek göstermiştir. Ancak bu üstünlüğü kullanmanın önünde bazı engeller olduğunu düşünen yazar, ilk engelin İtilaf gemilerinin sadece havanın açık olduğu günlerde saldırabilmesi olduğunu ve son bir ay içinde İtilaf Devletleri’nin Türk tabyalarına toplamda beş gün etkili bombalama yapabildiğini söylemiştir. İkinci engelin sayıları az olsa da Çanakkale Boğazı’ndaki Türk tabyaları olduğunu düşünen yazar bunlar yok edilse bile ağır topçu bataryaları imha edilmeden Çanakkale Boğazı’nda savaş gemilerinin geçişinin garanti edilmeyeceğini ileri sürmüştür. Maeztu son engelin ise Çanakkale Boğazı’ndaki suyun akımından kaynaklandığını belirtmiştir. Karadeniz’in su seviyesinin Akdeniz’den daha fazla olduğunu ve suyun saatte iki ila dört mil hızla aktığından bahseden yazar bu durumda suya yüzer birkaç mayın atmanın İtilaf gemilerine zarar verebileceğini anlatmıştır.⁶⁸

2. Çanakkale Kara Savaşları

Kuvvetli topçu ve mayın engelleriyle donatılan Boğazdan geçmeye çalışan güçlü İtilaf donanması başarısız olmuştur. İtilaflar güçlü bir donanma dahi olsa kara kuvvetleriyle iş birliği yapmaksızın başarıya ulaşmalarının oldukça zor olduğunu ve sadece deniz yoluyla İstanbul’a ulaşamayacaklarını 18 Mart 1915’teki ağır yenilgiden sonra anlamışlardır. Bunun üzerine İtilaf Devletleri kara çıkarmaları için General Hamilton’un emrinde bir çıkarma ordusu hazırlamıştır.⁶⁹ Kara harekâtının hedefi Kilitbahir platosunu zapt ederek Boğazdaki tabyalara hâkim olmak suretiyle donanmanın Çanakkale Boğazı’nı zorlamasına yardımcı olmaktır.⁷⁰ İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti’nin Çanakkale savunmasında yeterli askeri toplamasına fırsat vermeden kara birliklerini güvenle indirilecekleri noktalara kadar ilerlemek istemiştir.⁷¹ Bu planın farkında olan Osmanlı Devleti bölgeye yeni kuvvetler sevk etmeye başlamış ve Beşinci Ordu’yu kurarak başına Mareşal Liman von Sanders’i getirmiştir.⁷² *El Imparcial* bu aşamada

68 Ramiro de Maeztu, “El problema de los Dardanelos”, *Heraldo de Madrid*, 3 Nisan 1915, s. 1.

69 Zekeriya Kurşun, “Çanakkale Muharebeleri”, s. 206; Sezen Kılıç, “Liman von Sanders’in Çanakkale Savaşları İle İlgili Bazı İddiaları”, *Journal of Gazi Academic View*, C. VII, S. 14, 2014, s. 10.

70 *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı*, çev. Yzb. Avni, İstanbul Askeri Matbaası, İstanbul, 1939, s. 7.

71 Mahir Küçükvatan, “Avustralya ve Yeni Zelanda Basımında Çanakkale Deniz Savaşı”, *Tarih ve Günce*, I/1, 2017 Yaz, s. 137.

72 Zekeriya Kurşun, “Çanakkale Muharebeleri”, s. 206.

Türklerin Çanakkale Boğazı'nın Asya kıyısına 48.000, Avrupa kıyısına ise 10.000 asker gönderdiklerini kaydetmiştir.⁷³ General Víctor Concas'ın Gelibolu Yarımadası alınmadan Çanakkale Boğazı'nın zorlanamayacağı ve Gelibolu sorununun doğunun Gordion Düğümü olduğunu söylemiştir.⁷⁴

1915 yılı Nisan ayında İtilaf Devletleri'nin Gelibolu Yarımadası'na çıkarmaları devam ederken *El Correo Español*, İtilaf filosu tarafından korunan İngiliz-Fransız ordusunun Türk savunmasına rağmen yarımadanın çeşitli noktalarında başarılı olduklarını haber vermiştir.⁷⁵ *El Globo* şiddetli çatışmalardan sonra Fransız birliklerinin desteği ile Gelibolu Yarımadası'nda 500 kadar Türk askerinin esir alındığını ileri sürmüştür.⁷⁶ *El Imparcial* ise İtilaf Devletleri'nin Gelibolu Yarımadası'nın batı kıyısında dört farklı noktaya asker çıkarmaya çalıştıklarını bildirmiştir. Gazete tüm çıkarma noktalarında Türklerin başarılı saldırılar yaptığını ve bu nedenle İtilaf Devletleri'nin Arıburnu yakınlarından geri çekilirken 400'ü ölü, 300'ü esir olmak üzere 700 kayıp verdikleri aktarmıştır.⁷⁷ İspanyol basınında İtilaf Devletleri'nin yaptığı çıkarma hakkında farklı bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bunda daha çok gazetelerin farklı haber kaynaklarını kullanmaları etkili olmuştur.

1915 yılının Nisan ayı sonu ve Mayıs ayı başında İtilaf Devletleri Çanakkale'deki kuvvetlerini Gelibolu Yarımadası'na yoğunlaştırmış ve bölgede şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. İspanyol basınında 25-29 Nisan 1915 tarihleri arasında Çanakkale Boğazı'nda İngiliz ordusunun uğradığı büyük kayıplar ele alınmıştır.⁷⁸ Öte yandan İngiltere Başbakanı Herbert Henry Asquith bu kayıplarla ilgili olarak Avam Kamarası'nda yaptığı ve İspanyol basınına da yansıyan konuşmasında; Seddülbahir, Kabatepe ve Kumkale'ye yapılan çıkarmalarını başarı olarak nitelendirmiştir.⁷⁹ Mayıs ayı ortalarında Çanakkale Boğazı'nda Osmanlı kuvvetlerine karşı İtilaf Devletleri'nin başlattığı deniz ve kara operasyonları devam etmiştir.⁸⁰ *La Época* Türklerin Avustralya kuvvetlerinin yarısını öldürdüğünü ancak kendilerinin de ciddi kayıplar verdiğini hatta İstanbul hastanelerinde yer kalmadığı için yaralıların Anadolu'ya gönderildiğini yazmıştır.⁸¹

73 *El Imparcial*, 29 Mart 1915, s. 2.

74 *La Correspondencia de España*, 1 Nisan 1915, s. 6.

75 *El Correo Español*, 27 Nisan 1915, s. 2.

76 *El Globo*, 28 Nisan 1915, s. 4.

77 *El Imparcial*, 28 Nisan 1915, s. 2.

78 *La Época*, 29 Nisan 1915, s. 1; *El Globo*, 30 Nisan 1915, s. 4; *El País*, 30 Nisan 1915, s. 2; *La Epoca*, 1 Mayıs 1915, s. 1; *El Imparcial*, 3 Mayıs 1915, s. 2; *La Mañana*, 3 Mayıs 1915, s. 2.

79 *La Época*, 7 Mayıs 1915, s. 2; *El Imparcial*, 7 Mayıs 1915, s. 2.

80 *La Ilustración Financiera*, 11 Mayıs 1915, s. 1.

81 *La Época*, 13 Mayıs 1915, s. 1.

Diplomatik kaynaklardan aldıkları bilgileri aktaran İspanyol basını operasyonların başlamasından bu yana İtilaf Devletleri'nin Gelibolu Yarımadası'nda 15.000'ni ölü ve yaklaşık 20.000'ni yaralı olmak üzere 35.000 kayıp verdiklerini aktarmıştır.⁸² Bu arada arasında General Sir Ian Hamilton'un İngiliz Hükümeti'ne 18 Mart'tan 5 Mayıs 1915'e kadar yapılan operasyonlar hakkında ayrıntılı bir rapor gönderdiği yer almıştır. Raporunda Gelibolu Yarımadası'nda çıkarma yapılabilecek çeşitli noktalar listelenmiş; noktaların sayıca çok olmasına karşın dar kıyı şeridinin işi zorlaştırdığı belirtilmiştir. İtilaf gemilerinin Türk mevzilerine yönelik bombardımanı İtilaf askerlerin karaya çıktığını aktaran Hamilton, çıkarma yapılan bazı noktalarda arazinin çok engebeli olması nedeniyle Türklerin buraları savunmayı bile düşünmediklerini fakat diğer noktalarda savaşın şiddetli bir biçimde devam ettiğinden bahsetmiştir.⁸³

İspanyol basınında savaşın gidişatı hakkında verilen bilgiler çeşitli haber kaynaklarının kullanılması nedeniyle farklılık göstermektedir. *La Correspondencia Militar*, *The Times* gazetesinden alıntılanan haberde Marmara Denizi ve Boğazları korumakla görevli birliklerin yaklaşık 275.000 kişiden oluştuğunu, bu gücün savunma operasyonları için çok önemli olduğunu ve çok sert bir mücadele olmadan İstanbul'a ulaşamayacağını aktarmıştır.⁸⁴ Gelibolu Ordusu Başkomutanı Liman Paşa'nın Türk askerleri ile kamuoyunun moralini yükseltmek niyetiyle İngiliz birliklerine karşı Türk saldırısını dikkatlice hazırladığını belirten *La Correspondencia Militar* saldırıda Türklerin 2.000 ölü ve 5.000 yaralı, İngilizlerin ise 500 kayıp verdiklerini kaydetmiştir.⁸⁵ Bölgedeki denizaltılara dikkati çeken İspanyol basını İngiliz denizaltılarının Marmara Denizi'nde görünmeye başlamasından beri Türklerin Gelibolu'ya birlik, mühimmat ve malzemeleri sadece karadan gönderebildiğinden bahsetmiştir.⁸⁶ 25 Mayıs 1915'te *Triumph* zırhlısı Gelibolu Yarımadası'nda Avustralya ve Yeni Zelanda birliklerinin operasyonlarına yardım ederken bir denizaltı tarafından torpido ile vurulmuş ve çabucak batmıştır.⁸⁷ Kısa süre sonra *Majestic* gemisi de aynı akıbete uğramıştır.⁸⁸

El Correo Español, *Lozan* dergisinde yayımlanan bir mektubu sayfalarına taşımıştır. Mektubu Lozan'da yaşayan seçkin bir ailenin oğlu olan ve Gelibolu'da asker olarak bulunan bir genç ailesine hitaben yazmıştır. Gazete mektup sahibinin kimliği ile ilgili

82 *La Época*, 23 Mayıs 1915, s. 2; *El Siglo Futuro*, 23 Mayıs 1915, s. 2.

83 *Heraldo Militar*, 12 Temmuz 1915, s. 1.

84 *La Correspondencia Militar*, 8 Haziran 1915, s. 1.

85 *La Correspondencia Militar*, 25 Mayıs 1915, s. 1.

86 *El Imparcial*, 14 Haziran 1915, s. 2; *El Globo*, 16 Haziran 1915, s. 2.

87 *La Epoca*, 27 Mayıs 1915, s. 2.

88 *El Imparcial*, 28 Mayıs 1915, s. 1.

yalnızca bu bilgileri vermiştir. Mektupta bölgede yaşanan gelişmelerden şöyle bahsedilmiştir:

“Gazetelerin Çanakkale’deki operasyonları bildirme biçimine gerçekten hayret ediyorum. Gerçekte, İtilaflar için işler orada çok kötü gelişmektedir... Birliğimizden 1.300 adamdan ilk çıkarmada 130 kişi kaldı. Bu 28 Nisan’da oldu. 8 Mayıs’ta 800 asker takviye aldıktan sonra iki süngü saldırısı gerçekleşti; 950 askerden sadece 300 tanesi kaldı. 26 Mayıs’ta, benim de olduğum yere 1.200 adam daha geldi. 1, 2 ve 4 Haziran’daki çarpışmalardan sonra, bunlardan sadece 300 veya 400 tanesi geri döndü...”

Mektupta gazetelerde verilen ölü sayısının gerçekte daha fazla olduğunu ileri sürülürken, *El Correo Espanol* bununla ilgili olarak, Türklerin verdiği rakamların doğrulandığı yorumunda bulunmuştur.⁸⁹ Nitekim İngilizlerin gerek resmî tebliğ gerekse yayınladıkları kayıp listelerinde Fransız askerlerine çok az Anzak askerlerine ise hiç yer vermediği Türk istihbarat kaynaklarından anlaşılmaktadır.⁹⁰ Böylelikle İtilaf Devletleri’nin Çanakkale’de büyük kayıplar verdiğini anlaşılmaktadır. Gazetelerde verilen ölü sayılarının İngiliz silahlı kuvvetlerinin kasıtlı bir uygulaması olduğu söylenebilir. Nitekim cephede görev yapan İngiliz gazeteci Ashmead Bartlett sansür işleminin Maxwell’le başladığını, daha sonra Ward ve General Braithwaite ile devam ettiğini ve Sir Ian Hamilton ile bittiğini ileri sürmüştür. Bartlett her birinin farklı bir bakış açısı olduğunu, kendilerine göre fazlalıkları çıkardıklarından bahsetmiş ve halka çok az bilgi ulaştığını ileri sürmüştür.⁹¹ İngiliz gazetecinin söyledikleri genç askerin mektubunu desteklemektedir. Sansürden dolayı cepheden çok fazla doğru bilginin İtilaf kamuoyuna ulaşmadığı ve İtilaf Devletleri’nin bölgede yaşanan başarısızlıkları örtmeye çalıştıkları görülmektedir. Öte yandan *Madrid Científico*’nun İtilaf Devletleri’nin Gelibolu’yu alamadıkları ve Almanların doğu cephesinde zafer kazandığına dair yayımladığı bir yorum yazısı bu durumu daha açık ortaya koymaktadır. Alman militarizminin önlenememesi durumunda Rusların müttefikleriyle savunduğu Avrupa özgürlüğünün çok ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu ileri süren *Madrid Científico*, Rusların zayıflığının insan eksikliğinden değil malzeme ve güç kaynaklarının eksikliğinden kaynaklandığını iddia etmiştir.⁹²

89 *El Correo Español*, 18 Temmuz 1915, s. 1.

90 BOA, HR. MA, 1142/58.

91 İsmet Türkmen, “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basına Yönelik Sansür Uygulamaları: İngiliz Savaş Muhabiri Ellis Ashmead Bartlett Örneği”, *On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri*, 21-27 Mart 2015 İstanbul, ATASE Yayınları, Ankara, 2017, s. 384; Serpil Sürmeli, “İngiliz Savaş Muhabiri Ellis Ashmead Bartlett’in Gözüyle Çanakkale Seferi Başarısızlığı ve Gelibolu’da Sıra Dışı Mücadelesi”, *Atatürk Dergisi*, 5/1, Erzurum, 2006, s. 85, 92.

92 *Madrid Científico*, Haziran 1915, S. 863, s. 623.

Türk karargâhının 21 Haziran 1915'te Arıburnu'nda İtilaflarla çatışma yaşandığı ve düşman saldırılarının püskürtüldüğü açıklaması *La Época*'da yer almıştır⁹³. *El Liberal* ise haberlerinde Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonların İtilaf Devletleri lehine geliştiğini ileri sürmüştür.⁹⁴ *La Correspondencia Militar* 29-30 Haziran 1915 gecesi General Sir Ian Hamilton'ın Türklerin gerçekleştirdiği saldırı hakkındaki açıklamalarına yer vermiştir. Buna göre; Türklerin Kirte'nin batısındaki tepeye saldırısına topçu ateşiyle karşılık verilmiş ve çok az sayıda Türk geri dönebilmiştir. Siperlere yaklaşan Türk askerlerinin öldürüldüğünü açıklayan Hamilton, 28 Haziran'dan 2 Temmuz'a kadar Türklerin 5.150'si ölü ve 15.000'ni yaralı olmak üzere çok büyük kayıplar verdiğini iddia etmiştir.⁹⁵ Gelibolu Yarımadası'nda savaşın kanlı bir şekilde devam ettiğini aktaran *El Globo* tarafların büyük kayıplar verdiğini ve son çatışmalarda uğradığı muazzam kayıplar nedeniyle Türklerin Beşinci Tümen'den geri kalanları Edirne'ye gönderdiğini yazmıştır.⁹⁶ *El Liberal*, *La Correspondencia Militar* ve *El Globo*'nun aktardığı haberlerde Türklerin verdiği kayıpların, *La Época*, *El Siglo Futuro*, *El Correo Español* ve *Madrid Científico*'da ise İtilaf Devletleri'nin kayıplarının yüksek olduğu görülmektedir.

El Correo Español 1 Ağustos 1915'te yaptığı haberde savaşın doğu cephesinin üç aydır tüm dünyanın dikkatini çektiğini ve İttifak Devletleri'nin İtilaf Devletleri'ne karşı faaliyetlerinden ve başarılarından bahsetmiştir.⁹⁷ *La Epoca*, *Daily Telegraph* gazetesinden alıntıladığı haberde Türklerin Gelibolu Yarımadası'nda tekrar saldırmaya hazırlandıklarını ve bu amaçla bölgeye aceleyle yeni birlikleri sevk ettiklerini ileri sürmüştür.⁹⁸ Türklerin bölgeyi güçlendirdiği bilgisini doğrulayan *El Imparcial* bununu sebebini Bulgaristan'ın İtilaf safına katılarak Edirne'ye saldırma ihtimaline bağlamıştır.⁹⁹ Atina'daki diplomatik raporlara dayandırdığı haberde *Heraldo Militar* İstanbul'daki siyasi ve ekonomik durumun kötüleştiğini bildirmiştir. İtilaf denizaltılarının bölgede yaşayan halkı tedirgin ettiğini yazan gazete, gıdanın pahalı olduğunu, her yerde casusluğun hüküm sürdüğünü ve Hıristiyanların Türklerin saldırılarına maruz kaldığını iddia etmiştir.¹⁰⁰ Bu iddialardan bir diğeri ise İstanbul'daki Hristiyanların, İtilaflara karşı kalkan olmaları için zorla Gelibolu'ya taşınmalarındır. Ancak bunun

93 *La Época*, 22 Haziran 1915, s. 2.

94 *El Liberal*, 24 Haziran 1915, s. 1.

95 *La Correspondencia Militar*, 7 Temmuz 1915, s. 1.

96 *El Globo*, 20 Temmuz 1915, s. 1; 27 Ağustos 1915, s. 2.

97 *El Correo Español*, 1 Ağustos 1915, s. 1.

98 *La Epoca*, 30 Temmuz 1915, s. 1.

99 *El Imparcial*, 11 Ağustos 1915, s. 1.

100 *Heraldo Militar*, 14 Ağustos 1915, s. 2.

doğru olmadığı ortaya çıkmış ve Osmanlı Devleti bu iddiaları kesin bir dille reddetmiştir.¹⁰¹

El Siglo Futuro İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Boğazı'nda ilerleyebilmek için büyük çaba sarf etmeye hazır olduklarını yazmıştır.¹⁰² Nitekim General Hamilton, yakın zamanda Suvla Koyu'na yapılan çıkarmadan bahsetmiş ve iyi planlanmasına rağmen Türk savunması karşısında fazla ilerleme kaydedemediklerini söylemiştir¹⁰³. *The Times*, “*Gelibolu Yarımadası'ndaki durumla ilgili olarak çıkarılacak gerçek sonuç bugüne kadar maddi avantaj elde edemediğimizdir.*” yorumunda bulunmuştur.¹⁰⁴ *Heraldo Militar* ise Alman denizaltıları sebebiyle kıyıya erişimin son derece tehlikeli olduğunu aktarmıştır.¹⁰⁵ Bulgaristan'ın İttifak Devletleri safına katılmasına dikkati çeken *El Imparcial* bu durumun Romanya'yı hareketsizleştirdiğini, İstanbul'un kapısını Almanlara açtığını ve Gelibolu'ya erişimini sağladığı belirtmiştir.¹⁰⁶ *El Imparcial*'in bu haberi 11 Ağustos 1915'te yaptığı Türklerin Bulgaristan'ın yakında İtilaf Devletleri safına katılacağı yönündeki haberiyle çelişmektedir. Bu haber İtilaf Devletleri'nin bölgede yaşanan gelişmeleri doğru şekilde kamuoylarına sunmak yerine arzu edilen beklentileri aktarmalarının bir diğer örneği sayılabilir.

Gelibolu Yarımadası'ndaki son çatışmalar hakkında *Daily Mail*'in kapsamlı bir haber yayınladığını belirten *Heraldo Militar*, Anzakların çok iyi savaştığını aktarmıştır. 6 Ağustos 1915'teki saldırılar sonrasında Türklerin güçlerini topladıkları ve üç gece üç gün boyunca korkunç karşı saldırılar başlattıklarını yazan gazete, “*Esas olarak neredeyse siperlerde yapılan bu devasa ve olağanüstü mücadelede, taraflar kendi yaşamlarını korumak için son enerjilerine kadar savaştı. Yaralılar ve ölümler siperlerde yığılırken, hayatta kalanlar ceset yığınları üzerinde savaşa devam ettiler.*” demiştir. Gazete sadece bu çatışmalarda Türklerin toplam kayıplarının 5.000 kişi olduğunu tahmin edildiğini aktarmıştır.¹⁰⁷ *Heraldo Militar* daha önceki yayınlarıyla paralel bir dil kullanarak Osmanlı Devleti'nin cephede kötü durumda olduğunu göstermek istemiştir.

İngiliz resmi makamlarınca kayıplarla ilgili verilen bilgiler basında yer almıştır. Buna göre İngilizlerin 1.130 subay ve 16.478 askeri ölmüş, 2.371 subay ve 69.257

101 BOA, HR. SYS, 2412/11.

102 *El Siglo Futuro*, 17 Ağustos 1915, s. 2.

103 *La Correspondencia Militar*, 21 Ağustos 1915, s. 2.

104 *La Correspondencia Militar*, 2 Eylül 1915, s. 1.

105 *Heraldo Militar*, 31 Ağustos 1915, s. 1.

106 *El Imparcial*, 5 Eylül 1915, s. 3.

107 *Heraldo Militar*, 7 Eylül 1915, s. 1.

askeri yaralanmış ve 8.021 askeri kaybolmuştur. Yeni Zelandalıların ise 78 subay ve 1.231 askeri ölmüş, 201 subay ve 4.063 askeri yaralanmış, 15 subay ve 530 askeri ise kaybolmuştur.¹⁰⁸ *El Correo Español, Daily News* gazetesinden aktardığı haberde Çanakkale Boğazı'nda yaşanan zayıatın donanma kayıpları hariç 96.399 kişi olduğunu yazmıştır.¹⁰⁹ İngilizlerin iki ay içinde 3.000'den fazla kayıp verdiği görülmektedir. Kayıplarla ilgili olarak İspanyol basınına yansıyan bir diğer haber ise İngiliz yardımcı mayın tarama gemisi *Hythe*'nin batması olmuştur. Buna göre, 28-29 Ekim 1915 gecesi İngiliz yardımcı mayın tarama gemisi *Hythe* başka bir İngiliz gemisiyle çarpışması sonucu batmış ve 152 denizci ve 3 subay boğulmuştur.¹¹⁰ *La Época* Gelibolu'dan hastalıktan dolayı yaklaşık 3.210 subay ve 75.000 İngiliz askerinin tahliye edildiğini kaydetmiştir.¹¹¹

Claro Abanades imzasıyla *El Correo Español* gazetesinde yayımlanan yazıda Boğaz'ın her iki yakasında Türk ve Almanlara yönelik operasyonların başlamasından birkaç gün sonra İtilaf Devletleri'nin zorlanmaya başladığını ve deniz yoluyla yapamadıklarını karadan başarmak istediklerini yazmıştır. Abanades'e göre, İtilaf Devletleri'nin Boğazları almayı başarması durumunda Ruslar gerekli mühimmatı alacak; İttifak Devletleri de barış istemek zorunda kalacaklardı. Truva'nın bulunduğu topraklarda, İngiliz hırsıyla binlerce Fransız, İngiliz ve Avustralyalının imha edildiğini aktaran yazar, Anafartalar ve Seddülbahir adlı iki küçük araziye işgal etmeye çalışan İtilaf Devletleri'nin askerlerini ölüme götürdüğünü ileri sürmüştür. İtilaf Devletleri basınının cephane sıkıntısı ve Almanya'dan yardım almaması sebebiyle Türk direnişinin sona erdiği yönündeki haberlerine dikkati çeken Abanades, Türk-Alman birliklerinin Almanya'dan gelecek savaş malzemesine ihtiyaç duymadığını, çünkü Türkiye'nin savaşmak için gerekli mühimmatı üretebildiğini yazmıştır. Gelinen noktanın kendisini haklı çıkardığını söyleyen yazar Almanya ve Avusturya'dan hiçbir mermi, el bombası, top ulaştırılmamasına rağmen Fransız ve İngilizlerin savaşmak zorunda kaldığını aktarmıştır.¹¹² Claro Abanades İtilaf Devletleri'ni başarısızlıklarını örtbas etmekle suçlamıştır. Türklerin başarısını Alman müttefikliğine bağlayan görüşü de eleştiren yazar, Türklerin kendi öz kaynaklarıyla da savaşabildiğine dikkat çekmiştir. Bazı İspanyol gazeteleri ise Almanların Türklere yönelik yardım ve desteklerini ön plan çıkarmıştır.

108 *La Correspondencia Militar*, 20 Eylül 1915, s. 1; *La Mañana*, 21 Eylül 1915, s. 1.

109 *El Correo Español*, 27 Ekim 1915, s. 1.

110 *La Época*, 31 Ekim 1915, s. 1.

111 *La Época*, 5 Kasım 1915, s. 1.

112 Claro Abanades, "Los Dardanelos", *El Correo Español*, 17 Eylül 1915, s. 1.

Sırbistan'ın Almanya tarafından alınması durumunda İttifak Devletleri'nin arasında temasın sağlanacağını, İtilaf Devletleri'nin ise temasının önleneceğini belirten *El Liberal* bunun başarılması durumunda Rusların az miktarda mühimmatla savaşa devam etmek zorunda kalacağını ve bunun da kış saldırılarını felç edeceğini ileri sürmüştür.¹¹³ Bulgaristan'ın İttifak Devletleri'nin safında savaşa girmesinden sonra Tuna Nehri üzerinden Türkiye'ye mühimmat ve savaş malzemesi sevkiyatı yapılmıştır.¹¹⁴ “Gelibolu’da Alman taarruzu mu?” başlığıyla verdiği haberde *La Epoca* özel trenlerle taşınan çok sayıda demonte denizaltının Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye gönderildiği ve Gelibolu’da bir Alman saldırısının çok muhtemel olduğunu ileri sürmüştür.¹¹⁵ Vicente Contreras, *El Correo Español* gazetesinde yer alan yazısında, İtilaf ve İttifak Devletlerinin durumunu karşılaştırarak Rusya, İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından kuşatılan Almanya ve Avusturya'nın bu kuşatmayı yarmaya çalıştığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Yazar, Almanya’da Kayser II. Wilhelm döneminde yaşanan değişime ve İtilaf ülkelerinde Wilhelm gibi saygın bir liderin olmamasına dikkati çekmiştir.¹¹⁶ Contreras, İtilaf Devletleri'nin İngiliz hırslarının bir oyuncağı haline geldiğini iddia etmiştir. *El Correo Español* ise “Gelibolu Yarımadası’nda İtilaf Devletleri'nin Büyük Felaketi” başlığıyla bir haber yayımlamıştır.¹¹⁷

3. İtilaf Devletleri'nin Gelibolu'dan Çekilmesi

Çanakkale Cephesi'nde 25 Nisan 1915'te Kumkale, 28 Nisan'da Birinci Kirte, 6 Mayıs'ta İkinci Kirte, 19 Mayıs'ta Arıburnu, 4 Haziran'da Üçüncü Kirte, 21 Haziran'da Birinci Kerevizdere, 28 Haziran'da Zığındere, 12 Temmuz'da İkinci Kerevizdere, 6 Ağustos'ta Kanlısirt, 7 Ağustos'ta Conkbayırı, 7 Ağustos'ta Kılıçbayırı, 9 Ağustos'ta Birinci Anafartalar, 12 Ağustos'ta Tekketepe ve 21 Ağustos'ta İkinci Anafartalar Muharebeleri yaşanmıştır. Son muharebeden sonra İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'yi boşaltması gündeme gelmiştir. Nitekim İtilaflar 8-20 Aralık arasında Anafarta ve Arıburnu'nu, 28 Aralık-9 Ocak'ta ise Seddülbahir'i boşaltmıştır¹¹⁸.

El Correo Español Fransız Hükümeti'nin yayın organı *Le Temps*'in Çanakkale Boğazı'na yapılan seferlerin talihsiz olduğuna yönelik değerlendirmesini aktarmış ve

113 *El Liberal*, 14 Ekim 1915, s. 1.

114 *La Correspondencia Militar*, 27 Kasım 1915, s. 1.

115 *La Época*, 13 Aralık 1915, s. 1.

116 Vicente Contreras, “Los imperios centrales y la Cuadruple Entente”, *El Correo Español*, 16 Aralık 1915, s. 1.

117 Vicente Contreras, “Todo por y para cartago”, *El Correo Español*, 21 Aralık 1915, s. 1.

118 Mahir Aydın, “Çanakkale Savaşı'nda Kara Muharebeleri”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2016-1 S. 29, s. 60.

Çanakkale operasyonunun sona erdiğini yazmıştır.¹¹⁹ *El Imparcial* ise konuyla ilgili haberinde çekilmenin İngiliz kamuoyuna büyük bir başarı olarak duyurulduğunu kaydederek eleştirmiştir.¹²⁰ Bu durum İngiliz kamuoyunun sansüre uğramış haberlerle karşılaşmaya devam ettiğini göstermektedir. *El Liberal* Fransızların henüz çekilmediğini aktarırken Çanakkale Boğazı seferinin tamamen başarısız olmadığı değerlendirilmesinde bulunmuştur. Gazeteye göre esas plan olan İstanbul'a ulaşım sağlanamamışsa da Fransız-İngiliz baskısı sebebiyle Türkler, Kafkasya ve Mısır'da yaptıkları girişimleri iptal etmek zorunda kalmıştır.¹²¹ *El Liberal* İngilizlerin kamuoylarına çekilmeyi başarı olarak sunmalarına yakın değerlendirmelerde bulunarak İngiliz bakış açısını paylaşmıştır.

İngiltere'nin geçen baharda Osmanlı topraklarına yaptığı çıkarmaların diğer cephelerde düşmanlarının dikkatini dağıttığını söyleyen Claro Abanades, İngilizlerin Türklerin askeri onurlarını sürdürmek için küçük bir direniş göstereceklerini düşündükleri yorumunda bulunmuştur. Yazar, İngilizlerin savunma hatlarının düşmesinden sonra Osmanlıların Avrupa'yı sonsuza kadar terk edeceğini ve böylelikle teslim olacağını umduklarını yazmıştır. Türklerin küçük bir direniş sonrasında teslim olacakları yönündeki İngiliz beklentisinin boşa çıktığını belirten yazar, İtilaf askerlerin Gelibolu'nun ucundaki siperlerde ölümü bulduklarını yazmıştır. İngiliz bayrağının, İstanbul'un kamu binalarında değil, Gelibolu şehrinde bile görünmediğini belirten yazar, İngiliz ve Fransız birliklerinin Türklerin beklenmedik direnişiyle karşılaştıklarından bahsetmiş ve İtilaf Devletleri'nin Balkanlarda başarısız olduklarını ileri sürmüştür:

“Gelibolu Yarımadası'nda operasyonlar sona erdi. İtilaflar büyük zırhlılar, kruvazörler, torpidoları geride bırakmak ve Fransız-İngiliz denizaltılarının yardımıyla fethetmeyi başardıkları binlerce kurbana mal olan bölgeyi boşaltmak zorunda kaldı... Gelibolu Yarımadası'nın boşaltılmasıyla birlikte, İtilaflar filoları Türkleri topraklarının kıyılarında rahatsız etmeye devam etse de, bu gerçek yenilginin önsözü olarak düşünülebilir.”¹²²

Claro Abanades'in değerlendirmesi İtilaf Devletleri'nin savaşın başlangıcında Türklere yönelik bakış açılarını göstermesi bakımından önemlidir. Zira İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce Girit, Bosna-Hersek, Bulgaristan ve Trablusgarp'ı kaybetmesi ile Balkan Savaşları'nda aldığı ağır yenilgiyi göz önüne alarak Boğazlardan çok kısa sürede geçeceklerini ve İstanbul'u alarak Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakacaklarına inanıyorlardı. Ancak bu aşırı özgüven

119 *El Correo Español*, 23 Aralık 1915, s. 1.

120 *El Imparcial*, 24 Aralık 1915, s. 2.

121 *El Liberal*, 24 Aralık 1915, s. 1.

122 Claro Abanades, “El fracaso de Gallipoli”, *El Correo Español*, 10 Ocak 1916, s. 1.

Çanakkale’de Türk askerinden beklenmeyen ağır bir darbe almıştır. Hatta Amerikan basını Müttefiklerin Çanakkale’de yaşadıkları deniz gücü kayıplarının XVII. ortalarında İngilizlerin Hollandalılarla yaptığı mücadeleden ve 1905 yılında Japonya deniz savaşında Rusların kayıplarından daha büyük olduğunu belirtmiştir.¹²³ *El Siglo Futuro* ise İngiltere ve Fransa Hükümetlerinin kibir ve körlüğü sebebiyle çok sayıda İngiliz ve Fransız askerinin gereksiz yere kanının döküldüğünü yazmıştır.¹²⁴

İngiliz birlikleri 19-20 Aralık 1915 gecesinde kalın sis tabakasının sağladığı avantajdan yararlanarak Türkler fark etmeden Gelibolu Yarımadası’ndan geri çekilmiştir.¹²⁵ İngilizlerin geride bıraktıkları malzemeler bu çekilmenin bazı yerlerde oldukça ani gerçekleştiği izlenimi vermektedir. *ABC* ganimetin iki milyon liradan daha fazla değerde olduğunu ileri sürmüştür.¹²⁶ *El Globo* İngiliz tahliyesini bildiren haberinde; dokuz veya on aylık inatçı mücadelelerden sonra, İngilizlerin birliklerini geri çekmesini doğru bir karar olarak değerlendirmiştir.¹²⁷ Gazete 11 Ocak 1916 tarihli nüshasında Viyana’dan aktardığı haberde ise Gelibolu’da tek bir İngiliz askerinin kalmadığını yazmıştır.¹²⁸ *El Siglo Futuro* ise Paris’ten aktardığı haberde İngiliz tahliyesinin kayıpsız olarak gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür.¹²⁹ Dünya basınına geniş bir şekilde yansıyan İtilaf kuvvetlerinin geri çekilişi İspanyol gazetelerinde de ele alınmıştır.¹³⁰

Uğradıkları başarısızlığı genellikle Osmanlı ordusunda bulunan Alman askeri kadrosuna bağlayan İngilizler başarıda büyük payı olan Türk rolünü bir türlü kabul etmek istememişlerdir. Nitekim Çanakkale Cephesi’nde görev yapan İngiliz gazeteci Ashmead

123 Mehmet Gündüz, “Çanakkale Savaşlarının Amerikan Basınındaki Yansımaları”, s. 165.

124 *El Siglo Futuro*, 11 Ocak 1916, s. 2.

125 *La Época*, 1 Ocak 1916, s. 1.

126 *ABC*, 18 Ocak 1916, s. 11.

127 *El Globo*, 26 Aralık 1915, s. 2.

128 *El Globo*, 11 Ocak 1916, s. 2.

129 *El Siglo Futuro*, 11 Ocak 1916, s. 2.

130 Avusturya *Neues Wiener Journal* gazetesinin savaş muhabiri Georg Bittner İngiliz birliklerinin yoğun Türk topçu ateşine dayanamamaları gerisi çekilmelerini utanç verici ve rezil bir hadise olarak yorumlamıştır. Avusturya basını Fransızların ve İngilizlerin Gelibolu’dan kendi istekleri ile çekildiklerinin inandırıcı olmadığını belirtilirken Bulgaristan basını, İtilaf Devletleri’nin çekilmesinden dolayı Türkleri övmüş ve İtilaf Devletleri’nin Gelibolu’dan sonra tüm Balkanları da boşaltacağını ileri sürmüştür. Fransa basını, İstanbul-Berlin yolunun açılması üzerine Selanik’in önem kazanmasından dolayı İtilaf kuvvetlerinin Çanakkale’den çekildiğini ileri sürmüştür. İtalya basını, çekilmenin endişe verici ve Rusya’da olumsuz gelişmelere neden olabileceğini öngörürken İngiliz *Daily Mail* gazetesi halkın aylarca kandırıldığını yazmıştır. Danimarka basını, İtilaf Devletleri’nin yenilme sebebi olarak kara ve deniz savaşlarının aynı anda yapılmamasını göstermiştir. İsviçre basını İngiltere’nin Şark’taki nüfuzunun büyük bir yara aldığı belirtilirken Avustralya basını savaşta yapılan hatalar üzerinde durmuştur. Geniş bilgi için bkz: Ali Sarıkoyuncu-Esra Sarıkoyuncu Değerli, “Avustralya Basınında Çanakkale Muharebeleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 25/73, 2009, s. 52; Emre Saral, “Avusturyalı Savaş Muhabiri Georg Bittner’in Çanakkale Cephesi İzlenimleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 2017, S. 23, s. 143; Mücahit Özçelik, “İtilaf Devletlerinin Çanakkale’yi Tahliyesinin Türk Basınına Yansımaları”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Yıl: 13, Bahar 2015, S. 18, s. 457-458

Bartlett Türk ordusunun yüksek askerî eğitim görmüş güzide Alman subayları tarafından idare edilmesinden dolayı bugünkü Türkün başka türlü bir düşman olduğunu ileri sürmüştür.¹³¹ Benzer bakış açısını İspanyol basınında da görmek mümkündür. *El Siglo Futuro* Cenevre'den aktardığı haberde Avusturya ve Almanya'nın Çanakkale Boğazı'na çok sayıda batarya getirmesi sebebiyle İtilaf Devletleri'nin Gelibolu'yu boşaltmak zorunda kaldıklarını yazmıştır.¹³² Gazete İtilaf Devletleri'nin geri çekilmesini Alman silahlarına bağlayarak Türklerin başarılı savunmalarını göz ardı etmiştir. Fakat Alman kaynakları Türk askerinin dindarlığı, sabrı, cesareti ve fedakârlığından sık sık bahsederek Gelibolu'daki zaferde askerlerin bu özelliklerinin fazlasıyla etkili olduğunu dile getirmiştir.¹³³ İtilaf Devletleri'nin Gelibolu'dan çekilmesi Türk arasında sevince vesile olmuştur. *La Epoca* İstanbul'da tarif edilemez bir sevincin hüküm sürdüğünü ve camilerin bayramlarda olduğu gibi aydınlatıldığını yazmıştır. Padişah orduya tebriklerini iletmış ve şehit olan askerlerin çocuklarına para bağışında bulunmuştur.¹³⁴

El Correo Español, *The Times*'in Sir John Hamilton'un raporunu değerlendirdiği habere yer vermiştir. Yazıda Gelibolu'daki son başarısızlığının temel sebebinin bazı kolordu ve bölüm şeflerinin yetersizliği olduğu, bir diğeri ise "atalet" olduğu yazılmıştır. *La Victoire* gazetesi İtilaf birlikleri arasındaki koordinasyon eksikliğe dikkati çekmiş ve ilk hatanın büyük olasılıkla İngiliz Genelkurmayının birlikleri büyük savaş ve kitlesel manevralara daha alışkın olan Fransız Genelkurmayının emrine vermemesi olarak yorumlamıştır.¹³⁵ *El Correo Español* Fransız gazeteci Mauricio de Waleffe'in bazı Fransız gazetelerin Gelibolu'yu tahliyeyi başarı gibi gösteren haberlere verdiği tepkiyi de sayfalarına taşımıştır. Waleffe geri çekilmenin bir başarı gibi gösterilmesini eleştirmiştir.¹³⁶ *El Liberal* yenilginin İngilizleri çok etkilemediği ileri sürerken *El Correo Español* İtilaf askerlerindeki ataletin yenilgiye sebep olduğunu ileri sürmüştür. İtilaf Devletleri'nin Gelibolu'yu tahliye etmesinin, İngiltere ve Fransa üzerinde büyük bir etki bıraktığını ileri süren *El Siglo Futuro* İngiltere'nin Doğu'da uğradığı büyük itibar kaybına dair görüşlere yer vermiştir.¹³⁷ İtilaf Devletleri'nin Gelibolu'dan çekilmesini *El Liberal* gazetesinde değerlendiren Luis Araquistain, Fransa ve İngiltere'nin Gelibolu'da çok sayıda ceset ve milyonlarca sterlini geride bıraktığını ve Gelibolu'nun Walcheren'den çok daha trajik bir macera olduğunu

131 Ellis Ashmead Bartlett, *Bir İngiliz Savaş Muhabirinin Kaleminden Çanakkale Gerçeği*, 6. Baskı, Çeviren: Yüzbaşı Rahmi, Yayına Hazırlayan: Muzaffer Albayrak, İstanbul, 2007, s. 5.

132 *El Siglo Futuro*, 11 Ocak 1916, s. 2.

133 Necmettin Alkan, "Alman Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşı", *Belleten*, C. 80, S. 289, 2016, s. 934-935.

134 *La Época*, 11 Ocak 1916, s. 2.

135 *El Correo Español*, 17 Ocak 1916, s. 1.

136 *El Correo Español*, 23 Ocak 1916, s. 1.

137 *El Siglo Futuro*, 11 Ocak 1916, s. 2.

ileri sürmüştür. Bu talihsiz seferin başlangıcında İstanbul'un yakında teslim olacağı ve Türklerin Avrupa'dan kesin olarak sürüleceği beklentisinde olanları teselli etmeye yetmediğini söyleyen yazar, İngilizlerin tarihinde buna benzer yenilgilerin olduğunu ancak İngilizlerin hatalarından hemen ders almaları ve yeni koşullara uyum sağlama yeteneklerini onlara her zaman nihai zaferi getirdiğini belirtmiştir.¹³⁸

İspanyol basını İtilaf Devletleri'nin başarısız olmasında daha çok askerlerdeki atalet, birlikler arasındaki koordinasyon eksikliği ve Alman silahlarının rolü üzerinde durmuştur. Genel olarak İtilaf Devletleri'nin askerlerini başarılı bir şekilde Gelibolu'dan tahliye ettiğini düşünen İspanyol basını cephedeki yenilginin İngiltere ve Fransa üzerinde büyük bir etki bıraktığını ve İngiltere'nin doğuda büyük itibar kaybına uğradığını değerlendirmesinde bulunmuştur. Bununla birlikte İspanyol basını Osmanlı Devleti'nin savaşın kazanılmasındaki rolüne yeterince değinmemiştir.

Sonuç

XX. yüzyıl başında oldukça etkili bir konuma erişen basın, propaganda konusunda ve kamuoyu oluşturulmasında en etkili vasıta hâline gelmiştir.¹³⁹ Dünya basını Birinci Dünya Savaşı'nı yakından izlemiş ve kamuoyuna sunmuştur. Birçok ülkede olduğu gibi İspanyol basını da yaşanan gelişmeleri dikkatle takip etmiştir. İspanyol basınının bu savaşta ilgi duyduğu cephelerden biri de Çanakkale Cephesi olmuştur. Bu cephede yaşanan gelişmeleri takip eden İspanyol basını konu hakkında birçok haber yapmış ve değerlendirme yazısı yayımlamıştır. İspanyol kamuoyu savaşın gidişatı hakkında farklı kaynaklardan beslenmiştir. İspanyol basını ancak Ocak 1916'da geç sayılabilecek bir tarihte Osmanlı Devleti'ne iki muhabir göndermiştir. Bu tarihe kadar İspanyol basını ağırlıklı olarak İtilaf ve kısmen de İttifak Devletleri'nin basın ve haber kaynaklarından yararlanmıştı. Çanakkale'deki gelişmeleri takip etmek için İspanyol gazetecilerin Türkiye'ye gelişi İtilaf Devletleri'nin Türk taarruzları sonrası Çanakkale'den çekildiği bir döneme denk gelmiştir. Bölgeye geç bir tarihte muhabir gönderilmesinde İtilaf Devletleri gazetelerinde yenilgiyle ilgili yeterince haber yapılmamış olması ile İspanyol basınının İtilaf Devletleri'nin yenilgisini yerinde görme isteğinin etkili olduğu düşünülmektedir. İspanyol basınının uzun zaman başka haber kaynaklarını kullanması gazetecilik ve tarafsız habercilik açısından bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir.

138 Luis Araquistain, "Un fracaso y un triunfo", *El Liberal*, 15 Ocak 1916, s. 1.

139 Adnan Sofuoğlu, Seyfi Yıldırım, "Savaş ve Kamuoyu: Dönemin Basınında Çanakkale Muharebeleri ve Görsel Propaganda", On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, 21-27 Mart 2015 İstanbul, ATASE Yayınları, Ankara, 2017, s. 349.

İspanya'nın tarafsız bir ülke olması basın için daha özgür bir haber ortamı oluşturmuş olsa da İspanyol basının tamamen objektif davrandığı söylenemez. Savaş boyunca İspanyol kamuoyunda görülen İtilaf ve İttifak ayrımı İspanyol basınında da görülmüştür. Gazete ve dergilerin politik duruşları Çanakkale Savaşları ile ilgili haberlere de yansımıştır. İspanyol basını İttifak Devletleri basınından çeşitli haberler aktarmakla birlikte daha çok İtilaf Devletleri basınından yararlanmıştır. Bazı basın organlarının yayın politikaları çerçevesinde İtilaf veya İttifak Devletleri bakış açılarını paylaştıkları görülmüştür. *El Liberal*, *Heraldo Militar*, *La Correspondencia Militar*, *La Época* ve *La Mañana* daha çok İtilaf Devletleri'nin bakış açısını paylaşırken *El Día de Madrid*, *El Correo Español*, *El Imparcial* ve *Madrid Científico* daha çok İttifak Devletleri'nin bakış açısını paylaşmıştır. Özellikle *El Liberal* ve *La Correspondencia Militar* gazetelerinde İtilaf Devletleri'nin Boğazları ve İstanbul'u alacaklarına dair büyük güven vardır. Gazeteler Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri'nin üstün tekniği ve gücüne karşı koyamayacağını savunmuş ve Almanya'yı Avrupa'nın mevcut dengesini bozmaya çalışmakla suçlamıştır.

İspanyol basını genel olarak, Türklere ılımlı yaklaşanları dâhil olmak üzere, İtilaf Devletleri'nin Gelibolu'da yaşadığı yenilgiyi Almanların Türklere olan desteğine ve İtilaf Devletleri'nin yaptıkları hatalara bağlamıştır. Türklerin neden kazandıklarından çok İtilaf Devletleri'nin neden kaybettikleri üzerine yoğunlaşan İspanyol basını İtilaf kuvvetleri arasındaki koordinasyon eksikliği, taktiksel hatalar ve Çanakkale bölgesinin coğrafi zorlukları üzerinde durmuştur. Osmanlı Devleti'nin bölgeyi savunmak için verdiği mücadeleyi İspanyol basını çoğu zaman göz ardı etse de bazı gazete ve yazarların Türklerin hakkını teslim ettiklerini belirtmek gerekir.

Çanakkale Cephesi'nin hem İttifak hem de İtilaf Devletleri için oldukça önemli olduğunu vurgulayan İspanyol basını tarafların bu cephede başarılı olması durumunda oldukça kazançlı çıkacaklarını ayrıntılarıyla okuyucularıyla paylaşmıştır. İspanyol basını İngiliz ve Fransız birliklerine karşı Türklerin beklenmedik büyük bir direnişle karşılık verdiklerinden bahsetmiştir. Savaş meydanlarında yaşanan şiddetli çatışmaları ve yaşanan acıları okuyucularıyla paylaşan basın, tarafların savaş stratejileri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmuştur. Çanakkale'de yaşanan çatışmaların şiddetini İspanyol basınında da görmek mümkündür. Mart 1915'ten itibaren tarafların verdiği kayıplar İspanyol basınında geniş şekilde yer almıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri¹⁴⁰

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

2. Süreli Yayınlar¹⁴¹

ABC

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi

El Correo Español

El Día de Madrid

El Globo

El Liberal

El Imparcial

El País

El Siglo Futuro

España

Heraldo de Madrid

Heraldo Militar

Hojas Selectas

La Acción

La Correspondencia de España

La Correspondencia Militar

La Época

La Hormiga de Oro

La Ilustración Financiera

La Mañana

140 Kullanılan arşiv belgelerinin künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

141 Kullanılan süreli yayınların künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

Madrid Científico

Vida Marítima

3. Araştırma Eserler

- Abanades, Claro: “El fracaso de Gallipoli”, *El Correo Español*, 10 Ocak 1916, s. 1.
- Abanades, Claro: “Los Dardanelos”, *El Correo Español*, 17 Eylül 1915, s. 1.
- Albayrak, Muzaffer: “Çanakkale Cephesi’nde Yabancı Gazeteciler”, *100. Yılında Çanakkale*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 195-214.
- Alkan, Necmettin: “Alman Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşı”, *Bellekten*, C.80, S. 289, 2016, s. 899-938.
- Araquistain, Luis: “Un fracaso y un triunfo”, *El Liberal*, 15 Ocak 1916, s.1.
- Aydın, Mahir: “Çanakkale Savaşı’nda Kara Muharebeleri”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2016-1 S. 29, s. 47-63.
- Bartlett, Ellis Ashmead: *Bir İngiliz Savaş Muhabirinin Kaleminden Çanakkale Gerçeği*, 6. Baskı, Çeviren: Yüzbaşı Rahmi, Yayına Hazırlayan: Muzaffer Albayrak, İstanbul, 2007.
- Banus, Carlos: “El ataque a los Dardanelos”, *La Correspondencia Militar*, 13 Mart 1915, s. 1.
- Başak, Tolga: “The New York Times” Gazetesinin Çanakkale Boğazı Günlüğü (1-31 Mart 1915)”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, .XI, S.46, 2011, s. 1-42.
- Beydilli, Kemal: “Boğazlar Meselesi”, *DİA*, C. VI, İstanbul, 1992, s. 266-269.
- Birinci Dünya Harbi’nde Türk Harbi V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 2007.
- Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı* (1939), Çev. Yzb. Avni, İstanbul Askeri Matbaası, İstanbul.
- Contreras, Vicente: “Los imperios centrales y la Cuadruple Entente”, *El Correo Español*, 16 Aralık 1915, s. 1.
- Contreras, Vicente: “Todo por y para cartago”, *El Correo Español*, 21 Aralık 1915, s. 1.
- Esenkaya, Ahmet: “BOA’dan Çanakkale Cephesi’ndeki Muhabirlerden Bazıları”, <http://www.sihhiye1915.com/pdf/muhabirler.pdf>.
- Esenkaya, Ahmet: “Çanakkale Savaşları Boyunca Türk Basını”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, C. I, S. 1, 2003, s. 36-63.
- Eyicil, Ahmet: “Çanakkale Savaşları”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 2009, s. 317-370.
- Göleç, Mustafa: “Amerikalı Bir Gazetecinin Gözüyle Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları: George Abel Schreiner ve Çanakkale Günlükleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl: 13, S. 18, 2015, s. 593-635.

- Gündüz, Mehmet: “Çanakkale Savaşlarının Amerikan Basınındaki Yansımaları”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2020/6, s. 151-169.
- Kılıç, Sezen: “Liman von Sanders’in Çanakkale Savaşları ile İlgili Bazı İddiaları”, *Journal of Gazi Academic View*, C.VII, S.14, 2014, s. 1-19.
- Kurşun, Zekeriya: “Çanakkale Muharebeleri”, *DİA*, C.VIII, İstanbul, 1993, s. 205-208.
- Küçükvatan, Mahir: “Avustralya ve Yeni Zelanda Basınında Çanakkale Deniz Savaşı”, *Tarih ve Günce*, 2017 I/1, s. 125-152.
- Lozoya Hortelano: Beatriz, İspanyol Basınında Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- Maetz, Ramiro de: “El problema de los Dardanelos”, *Heraldo de Madrid*, 3 Nisan 1915, s. 1. *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, C. I, Ankara 2005.
- Özçelik, Mücahit: “İtilaf Devletlerinin Çanakkale’yi Tahliyesinin Türk Basınına Yansımaları”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl: 13, Sayı: 18, 2015, s. 447-464.
- Özkaya, Yücel: “Çanakkale Savaşı Sırasında ve Hemen Sonrasında Basının Savaş Hakkındaki Düşünceleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/1, Elazığ, 1989, s. 189-200.
- Özkaya, Yücel: “Türk ve Dünya Basınında Çanakkale Savaşları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII/34, Ankara, 1996, s. 295-313.
- Saral, Emre: “Avusturyalı Savaş Muhabiri Georg Bittner’in Çanakkale Cephesi İzlenimleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, S. 23, 2017, s. 133-163.
- Sarıkoçuncu, Ali ve Sarıkoçuncu Değerli, Esra: “Avustralya Basınında Çanakkale Muharebeleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 25/73, 2009, s. 39-62.
- Selçuk, Mustafa: “Çanakkale Savaşları Sırasında Osmanlı Hükümeti’ni ve Padişahı İstanbul’dan Taşıma Planları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXIV, S.70, 2008, s. 195-212.
- Sezer Feyzioğlu, Hamiyet ve Kaya Kılıç, Selda: “Çanakkale Savaşlarına Şahit Olan Yabancı ve Türk Gazeteciler”, On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, (21-27 Mart 2015 İstanbul), ATASE Yayınları, Ankara, 2017, s. 223-233.
- Sofuoğlu, Adnan ve Yıldırım, Seyfi: “Savaş ve Kamuoyu: Dönemin Basınında Çanakkale Muharebeleri ve Görsel Propaganda”, On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, (21-27 Mart 2015 İstanbul), ATASE Yayınları, Ankara 2017, s. 349-376.
- Sürmeli, Serpil: “İngiliz Savaş Muhabiri Ellis Ashmead Bartlett’in Gözüyle Çanakkale Seferi Başarısızlığı ve Gelibolu’da Sıra Dışı Mücadelesi”, *Atatürk Dergisi*, 5/1, Erzurum, 2006, s. 81-100.

- Şenyıldız, Özlem: “İspanyol Basımında 1. Dünya Savaşının Kaybeden Tarafı Olarak Osmanlı İmparatorluğu”, Ed. Metin Ünver & Mustafa Tanrıverdi, *Birinci Dünya Savaşı*, Hiperyayın, İstanbul, 2018, s. 193-205.
- Tok, Abdullah ve Ayaz, Hakan: “Çanakkale Kara Muharebelerinin İngiliz “The Times” Gazetesi’ne Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32, 2016-Bahar, s. 189-204.
- Tuncoku, Mete: *Çanakkale 1915 Buzdağının Altı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002.
- Türkmen, İsmet: “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basına Yönelik Sansür Uygulamaları: İngiliz Savaş Muhabiri Ellis Ashmead Bartlett Örneği”, On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, (21-27 Mart 2015 İstanbul), ATASE Yayınları, Ankara, 2017, s. 377-396.
- Türkmen, Zekeriya: “Psikolojik Harekât Açısından Çanakkale Muharebelerine Dair Bir Değerlendirme”, On Beşinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri, (21-27 Mart 2015 İstanbul), ATASE Yayınları, Ankara, 2017, s. 325-347.

4. Elektronik Kaynaklar

- <https://www.abc.es/archivo/buscador/?titulo=gallipol&tipo=hemeroteca>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022].
- <https://www.abc.es/archivo/buscador/?titulo=dardanelos&tipo=hemeroteca&fechaDesde=1914-1-1&fechaHasta=1919-1-1&sortDate=asc> [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022].
- <http://www.bne.es/es/LaBNE/index.html> [Erişim Tarihi: 9 Haziran 2019].
- <http://hemerotecadigital.bne.es/index.vm> [Erişim Tarihi: 20 Eylül 2020].
- <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?d=creation&d=1914&d=06&d=28&d=1918&d=12&d=31&b=search-visible&t=%2Bcreation&l=600&l=700&s=0&view=&lang=es>. [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022].
- <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?o=&w=gallipoli&f=text&d=creation&d=1914&d=06&d=28&d=1918&d=12&d=31&b=search-visible&t=%2Bcreation&l=600&l=700&s=0&view=&lang=es> [Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022].

EKLER

Ek 1: Çanakkale’de faaliyet gösteren İtilaf savaş gemilerinden birinin mürettebatı tarafından avlanan balıkları gösteren fotoğraf.¹⁴²

Pesca realizada por la tripulación de uno de los buques de guerra de los aliados que operan en los Dardanelos. (Central.)

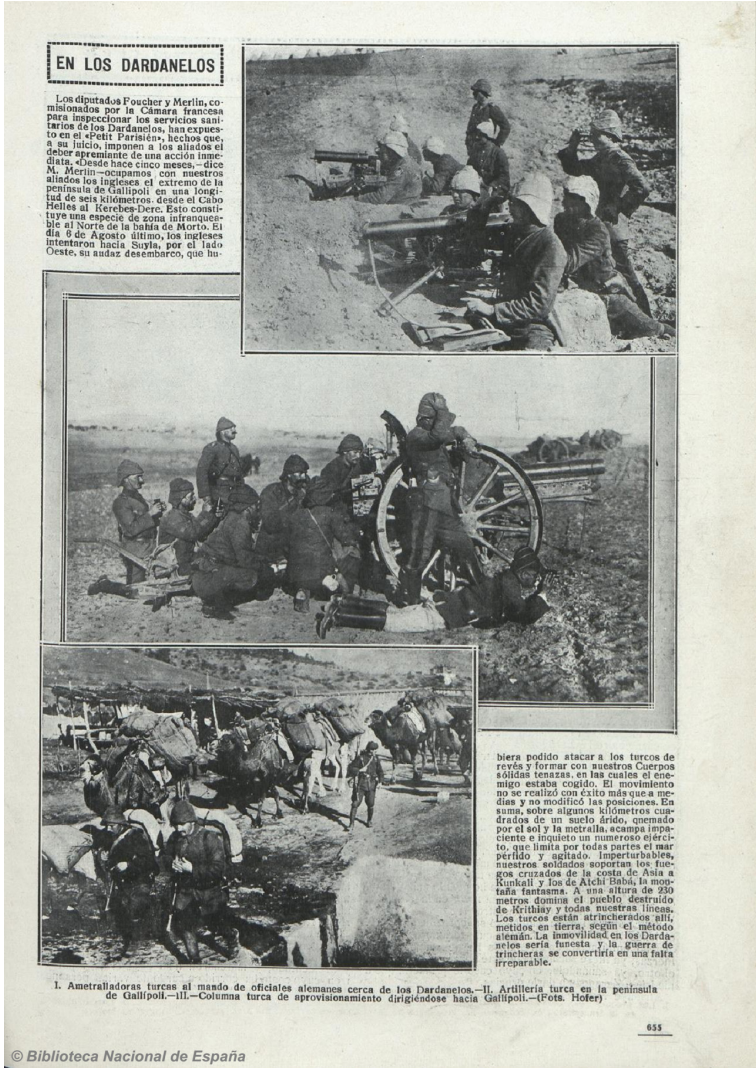
Ek 2: Çanakkale Boğazi. İngiliz toplarının Gelibolu Yarımadası’na çıkarılmasını gösteren bir fotoğraf.¹⁴³

El paso de los Dardanelos. Desembarco de la artillería inglesa en la península de Gallipoli. (Fot. Argus.)

142 *Hojas Selectas*, Haziran 1915, s. 564.

143 *Hojas Selectas*, Haziran 1915, s. 564.

Ek 3: La Hormiga de Oro gazetesinde Çanakkale Cephesi ile ilgili çıkan bir haber.¹⁴⁴

I. Çanakkale Boğazı yakınlarında Alman subayların komuta ettiği Türk makineli tüfekleri.

II. Gelibolu Yarımadası'ndaki Türk topçuları.

III. Gelibolu'ya giden Türk ikmali.

144 La Hormiga de Oro, 9 Ekim 1915, s. 15.

Ek 4: 21 Aralık 1915 tarihli *El Correo Español* gazetesinin manşeti: "Gelibolu Yarımadası'nda İtilaf Devletleri'nin Büyük Felaketi"

Ek 5: 22 Aralık 1915 tarihli *La Correspondencia Militar* gazetesinin manşeti: "Gelibolu'da İtilaf Devletleri'nin Yenilgisi"

Ek 6: 10 Ocak 1916 tarihli *El Correo Español* gazetesinin manşeti: "Gelibolu'nun İtilaflar Tarafından Tahliyesi"

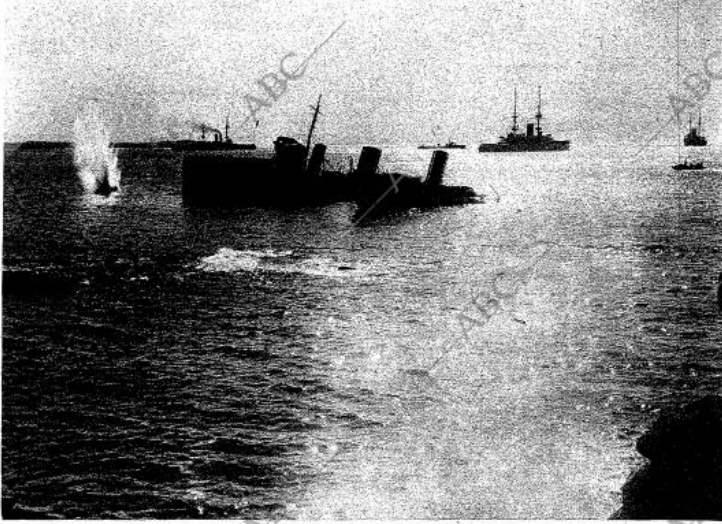
Ek 7: 11 Ocak 1918 tarihli ABC gazetesinin kapak sayfası.

DE TODO EL MUN-
DO, POR CORREO,
CABLE, TELÉGRA-
FO Y TELEFONO

ABC

DE TODO EL MUN-
DO, POR CORREO,
CABLE, TELÉGRA-
FO Y TELEFONO

EDITADO POR LA EMPRESA PERIODÍSTICA «PRENSA ESPAÑOLA»

LOS INGLESES EN LOS DARDANÉOS
EL BUQUE BRITÁNICO "LOUIS", ECHADO A PIQUE POR LOS TURCOS. (FOTO CENTRAL NEWS)

DERIVACIONES DE LA GUERRA NAVAL

II Y ÚLTIMO

LA FALTA DE BUQUES DE COMERCIO

¿Remedios? No se atisban ó son de solución difícilísima.

La adquisición por los países neutrales de los buques de pabellón beligerante que en sus puertos se ampararon sería un saneado negocio para los compradores y aun para los vendedores, ya que éstos levantarían créditos en lugares donde les convenía situarlos para coadyuvar á la mejora de los cambios y al pago de sus cuentas con salds deudor, sin perjudicarles demasiado en el porvenir, porque una nación como Alemania, de industria naval de construcción floreciente, repararía pronto, aunque no de momento, esas disminuciones de su Marina, realizadas á expensas de un salto de ocasión. A todos, hasta á los propios adversarios de la coalición de los Imperios centrales, favorecería hoy ó podría favore-

cer al menos la movilización de las naves detenidas, pues serían nuevos elementos transportadores que en realmen vendrían á servir en buena parte á los pueblos que prevalecen en el mar; pero como la inmensa mayoría de esos buques son germanos, Inglaterra impugna la validez de esos trasnosos, por estimarlos diferencialmente ventajosos para Alemania, y los países neutrales no son tan cándidos que compren barcos para utilizarlos cuando la guerra termine, ni parece natural adquirir naves para que sean presas fáciles é inmediatas de la coalición británica, lo que implicaría desde luego una mejora del tráfico, pero realizada á costa de los países abstenuidos. Este remedio, pues, de características dudosas, se halla supeditado á un acuerdo previo con la Gran Bretaña, que aun siendo muy difícil, pudiera no ser imposible, atendidas las conveniencias de la misma gran nación, á quien al parecer repugna hoy concertarlo, y las ventajas que de una tolerancia pactada en ese sentido podría sacar un país de la extraordinaria pujanza de los Estados Unidos, árbitro indiscutible del giro actual de los acontecimientos mundiales, y cuyas in-

dicaciones, para los aliados sobre todo, que son los que al amparo de su relativo dominio del mar pueden aprovisionarse en Norteamérica, tienen un alcance importantísimo.

Descontados los buques que en el Báltico ó en algún otro sector limitadísimo sirvan el comercio internacional, cuantos arboles banderas de las naciones agrupadas alrededor de Alemania y se hallen en las radas propias, no podrán reanudar el servicio de dicha clase hasta que la paz sea concertada. Restringir el uso militar, más ó menos directo, de los buques mercantes es cosa que repantano, hoy por hoy, imposible. Las expediciones marítimo-militares lejanas, que en algunas bahías del mar Egeo llegaron á reunir, en ocasiones, un centenar de naves de alto bordo, no llevan trazas de remitir, antes al contrario, parecen brindar complicaciones indefinidas y torturas indacabables. La vigilancia para dificultar la acción de los submarinos, cada vez exigirá el concurso más activo de los buques auxiliares de las flotas, y de la remisión en el ataque de los sumergibles, aun sin olvidar la presión permanente de la Unión norteamericana,

